

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Claudii Fleury, Presbyteri, Prioris Argenteliae Et Reg.
Christianiss. A Confessionibus Institutiones Juris
Ecclesiastici**

Fleury, Claude

Moguntiae, 1760

Pars III.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67899](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67899)

INSTITUTIONUM
JURIS ECCLESIASTICI
PARS ULTIMA.

C A P. I.

D E J U R I S D I C T I O N E
E C C L E S I A S T I C A .

I.

ABSOLUTA tractatione de *personis* & *rebus ecclesiasticis*, quæ sunt juris ecclesiastici objectum; superest, ut de ratione hujus juris exercendi, h. e. de *judiciis* agamus. Jurisdictio Ecclesiæ proprie competens prorsus *spiritualis* est, innixa potestati quam Christus dedit apostolis suis, dicendo: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*¹. Quibus etiam dedit potestatem judicandi peccatores, dicendo: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*². Et: *si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & inter ipsum solum. Si autem te non audierit, adhibe te-*

Jurisd.
ctio ec-
clesiastica
tota spiri-
tualis.

*cum adhuc unum vel duos testes. Si non audierit eos, dic ecclesie. Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis: quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelo; & quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in caelo*³. Hæc igitur potestas est Ecclesie propria, docendi, quæ Christus præcepit, sive credenda, sive agenda, & doctrinam ejus interpretandi, secus docentes aut eam aliqua ratione alterantes reprimendi; ad preces & institutionem fideles convocandi, pastores & publicos ministros iis dandi & indignos removendi, distinguendi peccatores absolvendos a pertinacibus, hosque ex ecclesia ejiciendi, clericum denique vel unius Ecclesie vel plures pastores, exercendi judicii causa, congregandi.

1) *Matth. XXVIII. 18. 19. 20.*

2) *Joh. XX. 22. 23.* 3) *Matth. XVIII. 15. sq.*

detor-
quetur in
sæcula-
rem.

II. JUS illud rescindendi a corpore Ecclesie eos, qui ex judicio ecclesie fratribus suis satisfacere tergiversantur, per obliquum anam dedit jurisdictioni temporali. Apostoli enim prohibere Christianis lites agitare coram magistratibus infidelibus, volueruntque ut causas referrent ad arbitros Christianos¹. Tales ut plurimum electi sunt episcopi, qui hoc officio tanta fide functi sunt, ut postea, etiam si principes & magistratus Christiani fierent, nec amplius judicia eorum recusandi causa esset, plures Episcoporum arbitrio se mallent subicere. Quod imperatores indulserunt, præcipientes, ut, qui ex consensu apud Episcopum litigare voluerint, non vetentur²; nec ab eo-

rum judiciis provocare liceat, & ut per judicum officia definitioni executio tribuatur³. Clericis quoque & monachis indulserunt, ut litis causa extra provinciam evocari non possent, sed in omni negotio civili & in delictis ecclesiasticis Episcopos judices haberent⁴.

1) 1. Cor. V. 12. Constit. Apost. l. 2. c. 45.

2) L. 7. C. de episc. aud. 3) l. 8. C. eod.

4) l. 29. C. eod. Nov. 33.

III. PRAETEREA quum plerique Episcoporum summa caritate & probitate laecerent, imperatores eos publico bono plurima negotia civilia voluere peragere, veluti in curatoribus furioso dandis¹; in rebus civitatum & metatorum exactione²; in visitandis carceribus³; in tuendis mancipiis, infantibus expositis aliisque personis miserabilibus⁴; in reprimendis aleatoribus⁵, & scenicis mulieribus⁶; ita tamen, ut in his omnibus rem ad pietatis & morum disciplinam christianam reducerent; *jurisdictionem autem coactivam* nullam exercerent.

volentibus Imperatoribus Christianis.

1) l. 27. C. de episc. aud. 2) l. 26. eod. 3) l. 22. § 23. eod.

4) l. 24. eod. 5) l. 25. 6) l. 33. eod.

IV. LEGES illae, quibus in clericorum controversiis causae cognitio ad Episcopum referenda, disciplinae ecclesiae conformes sunt. Clericis enim numquam licuit coram *judice laico* comparere, ordinemque suum veluti contemtui aliorum exponere. Non quod episcopi quaerent, quod agerent, quippe tot negotiis districti; nec quod laicis iudicibus inviderent; sed quod clericos omnino litigare agre

praesertim in causis clericorum

ferrent. Inde ¹ statutum est, ut clericus clericum conventurus rem deferat ad episcopum tamquam judicem, vel Episcopi judicio arbitros eligat; iudices autem seculares non adeat ². Quin ante ³ placuit, ut quisque Episcoporum, presbyterorum vel aliorum clericorum, derelicto iudicio ecclesiastico, publicis iudiciis contendit, etiamsi pro ipso prolata fuerit sententia, locum suum amittat: & hoc in *criminali* actione. In *civili*, perdat, quod evicit, si locum suum obtinere maluerit: siquidem inique de Ecclesie consortio iudicat, qui de *iudicio seculari* postulat auxilium ⁴. Recentiores canones non districte prohibere implorationem iudicis secularis; sed ne id fieret, insalutato Episcopo ⁵. Sequioribus temporibus jus illud subinde maiora incrementa sumsit. Nam *an* 866. Nicolaus I. ad Bulgaros ⁶ rescripsit, eis nullum jus esse iudicandi clericos. Quae doctrina hausta est ex falsis decretalibus, quas habet Gratianus ⁷ passim, & ex falsis legibus, quae codici Theodosiano adiectae sunt ⁸. Denique concilium Lateranense III. laicis sub poena excommunicationis prohibuit, ne clericum ad sua tribunalia pertraherent, cui privilegio ex mente Innocentii III. renunciare non possunt, quum non sit personale, sed publici iuris, cui privatorum pacto derogari non possit ⁹.

1) *Concil. Chalced. c. 9.* 2) *C. II. q. I. c. 46.*

3) *Concil. Carthag. III.* 4) *C. 43. ibid.*

5) *C. 4. & 11. ibid. Concil. Aurel. III. c. 32. IV. c. 20.*

6) *NIC ad consulta Bulgarorum c. 70. 83.*

7) *C. II. q. I. c. 14.* 8) *Lib. 16. tit. ult. & ibi Gotbofr.*

9) *C. 12. X. de foro compet. l. 38. de pactis.*

V. IISDEM temporibus, sæculo scilicet XII. Ecclesiastici non solum prorsus exempti erant a jurisdictione sæculari; sed etiam in plurimis causis ipsi laicos judicabant: quod sensim invaluit. Collapso imperio Romano in novis regnis maxima semper episcoporum fuit auctoritas, præsertim apud Francos, qui reges semper habuere orthodoxos. Hi vero Episcopos de summis regni negotiis in consilium adhibuerunt, & in omni re clericorum auxilio indiguere, quippe qui traditionem formularum conservaverant, & propemodum soli literas pingere scirent. Renascentibus bonarum artium studiis clerici *juri Justiniano* tantumdem vel amplius operæ impenderunt, ac canonibus imbibendis, tanto successu, ut sæculo XIII. omnis generis lites causasque deciderent. Suscitati demum iudices laici alta voce proclamant, Ecclesiam involasse jus regis. Quade re Petrus Cunerius, advocatus regius, & Petrus Bertrandi, Augustodunensis Episcopus, an. 1329. celebrem coram Philippo Valesio Vincennis disceptationem agitaverunt². Ibi Petrus Cunerius contendere, jurisdictionem Ecclesiæ esse mere spirituales, ac nequam ad causas sæculares extendendam, exhibitis LXVI. articulis, quibus clericos potestatis suæ terminos excedere statuit, quorum præcipuos hic exhibere juvat.

post etiam laicorum.

unde iudices laici quereiam ad regem deferunt 1329.

- 1) DURAND. *de modo gener. Concil. tit. 70.*
- 2) *Libell. P. Bertrandi tom. 4. Biblioth. patrum.*

VI. INCUSAVIT ergo Episcopos, quod privilegium clericale omnibus modis extiores.

tenderent, tractis ad sua fora caussis realibus vel mixtis, quibus clericus interveniret, eoque revocatis delinquentibus, qui se clericos dicerent, licet nec habitu, nec tonsura uterentur, ipsaque tonsura promiscue omnibus daretur, ut subjectorum suorum auferent numerum. Deinde, quod jurisdictionem in laicos sibi arrogarent vario obtentu, veluti jurisjurandi, si quod opponitur contractibus, quod sæpe fit; executionis testamenti ob legata ad pias causas, ex qua pendet obsignatio & inventarium; matrimoniorum & pactorum dotalium; tutelæ viduarum & orphanorum. Denique quod abuterentur excommunicatione, compellentes in caussis pecuniariis debitores ad solvendum sub pœna excommunicationis; injungentes sub pœna excommunicationis iudicibus laicis, ut excommunicatos cogerent ad petendam absolutionem; prohibentes, ne quid excommunicatis venderetur aut operæ locaretur; interdicto ferientes provincias; ubi iudices ipsis morem gerere detrectarent, & censuris ecclesiasticis jungentes multas pecuniarias.

responsio
episcopo-
rum.

VII. CONTRA Bertrandi Ecclesiasticos secularis jurisdictionis æque ac spiritualis compotes clamare, & ad singulos articulos respondere. Quorum nonnullos in abulum tractos inficiari noluit, quem clerus non probaret & emendatum iret. Sed maximam partem defendit, nixus moribus & possessione, itemque imperatorum & regum concessione expressa vel tacita, qui cleri industriam in administranda justitia elegissent; exhortatus regem, ne quid innovaret. Quod & factum est.

VIII. FUERE Ecclesiastici, qui his quæ epi-
scopus
facies ho-
dierna in
Francia. juribus sancte uterentur, veluti Ivo, presbyter & officialis Trecensis, qui tum vixit. Tuere autem plures, qui iisdem pessime abusi varios obtentus excogitarunt, quibus omnis generis lites ad suum forum traherent, litesque quam diutissime in eodem protraherent. Artes illæ increbuerunt in secessu pontificum Avenionensium & in diuturno illo schismate; quas concilia Constantiense, Basileense & Tridentinum ex parte represserunt: quæ singula suis locis reddemus. In Francia autem iudices regii & senatus longius progressi, in criminalibus introducere distinctionem inter *delictum commune & casum privilegiatum*; in civilibus per distinctionem inter *possessorium & petitorium*, præter omnes causas sæculares, magnam ecclesiasticarum partem ad sua tribunalia traxere. Parliamenta admiserunt *appellationem tamquam ab abusu*, quoties iudex ecclesiasticus vel potestatis terminos egressus, vel contra canones aut leges regni iudicasse insimulabatur. Hi limites jurisdictioni Ecclesiasticæ positi, statuto anno 1539. & superveniente consuetudine confirmati sunt, quibus cuncta conversa, sic, ut hodie Ecclesiastici in Francia habeant, quod de *privatione jurisdictionis* conquerantur.

IX. REDEO ad distinctionem jurisdictionis Ecclesiæ *propria & aliena*. Per se & proprie Ecclesia jus habet decidendi omnes quæstiones doctrinales, sive fidem, sive pariter ju-
risdictio-
nis eccle-
siæ pro-
pria. morum specteat regulam; jus præscribendi canones seu regulas disciplinares ad vitam interio-

rem directas; jus ab earum observatione certis de causis liberandi, easque, si salus Ecclesiae id postulet, prorsus abrogandi; jus instituendi pastores & ministros, ad perficiendum opus domini ad finem saeculi, & ad hanc jurisdictionem exercendam; jus eosdem ministros, si id e re videtur, destituendi; jus corrigendi liberos suos, poenitentiamque eis injungendi, sive in secreto loco peccata sua accusaverint, sive publice eorum convicti sint; jus denique membra corrupta h. e. immedicabiles peccatores, qui ceteros inficere possent, a suo corpore resecandi. Haec sunt jura illa Ecclesiae propria, quibus imperatorum paganorum temporibus gavisata est, nec ab ulla potentia humana privari potest, licet de facto nonnumquam & vi majore eorum impediatur exercitium.

aliena.

X. CETERA jura, quorum possessionem Ecclesiastici & olim habuere & etiamnum nonnullibi habent, nihilominus legitime acquisita sunt, & a regibus vel expresse vel tacite concessa. Nam quemadmodum bona immobilia, fundi & dynastiae iis datae, ita dari quoque potuit potestas judicandi, multas dictandi, carcerem, apparitoresque & alios officiales habendi, & corporis afflictiones magis per modum *castigationis*, quam *supplicii*, imperandi. Nec minores causas haec jura conservandi habet Ecclesia, quam cetera bona sua.

C A P. II.
D E C O N C I L I I S.

I.

U T distinctius cognoscatur *jurisdictio ecclesiastica*, videbimus primum, a quo illa exerceatur; deinde, ad quas causas extendatur; tum, quæ sit forma judiciorum; denique, quæ sint pœnæ canonicæ.

II. OMNIS *jurisdictio ecclesiastica* proprie est penes *Episcopos*¹. Christus eam apostolis, apostoli suis discipulis per manuum impositionem; hi rursus aliis continua serie usque ad nos tradiderunt, tradentque ad finem sæculi, quum Christus promiserit, se semper futurum cum discipulis suis docentibus & baptizantibus. Et quia Petrum in primis gregis sui ducem constituit, voluitque, ut is fratres confirmaret; pie credimus, papæ jure divino competere *jurisdictionem* in omnes *Episcopos*, & per omnem *Ecclesiam*, ne qua fidei depravatio gliscat, neve canones vilipendantur.

Judex ecclesiasticus ordinarius est episcopus;

episcoporum papa.

1) *Constit. Apost. l. 2. c. 36.*

III. REGIMEN ecclesiasticum non est *dominatus*, ut principum sæcularium¹; sed caritati inædificatum & humilitate temperatum². Hinc primis temporibus *Episcopi* nihil non de consilio presbyterorum, qui erant instar senatus *Ecclesiæ*³; & cum præscitu diaconorum & clericorum egere. Res majores etiam

regimen est restritum

ad populum retulere, præ se ferentes auctoritatem suadendi magis, quam jubendi potestatem. Sed quo minus sibi arrogarunt, eo plus auctoritatis sibi compararunt.

1) *Luc. XII. 25.* 2) *1. Pet. V. 2.* 3) *Vid. Part. II. c. 15.*

ad concessum
cleri.

IV. HIC igitur veterum iudiciorum ecclesiasticorum ordo, hic modus fuit. Episcopus medius inter presbyteros confedit, veluti magistratus inter assessores. Diaconi instar apparitorum vel ministrorum iustitiæ circumstabant. Partes litigantes, vel si qui accusati essent, coram causas suas egerunt. Iudicium fuit summarium, ab ambagibus solemnium remotum. Iudex, in ipsam rei arcem intentus, non solum, quod iustum, iudicare, sed & partibus persuadere, rancorem & iram abstergere, avaritiamque & nimiam ad terrena bona propensionem corrigere¹. Talem se *arbitrum* semper exhibuisse legimus AUGUSTINUM².

1) *Constit. Apostol. l. 2. c. 47.*

2) *Vid. POSSID. in vit. c. 19.*

vel dic-
cesani.

V. ISTA consuetudo iudicandi in cœtu clericorum perduravit ad sæculum XII. quod ex decreto Gratiani manifestum¹. In rebus arduis Episcopus præter suæ civitatis clericos convocavit cunctos per diœcesin sparsos & titulis ruri affixos; quas convocationes hodie appellamus *synodos diœcesanas*. Sic & Episcopi nonnumquam a Metropolitanis convocati formarunt concilia seu *synodos provinciales*, quibus ipsæ Episcoporum lites & majores Eccle-

hæ caussæ disceptabantur. Hæc igitur duo sunt ordinaria *tribunalia*; alterum Episcopi in confessu cleri sui; alterum concilium provinciale. In illo solus Episcopus; in hoc omnes Episcopi, præside metropolitano, judicabant.

1) C. 15. q. 7.

VI. CONCILIA *provincialia* leguntur jam sæculo II. unde inferre licet, ea semper in usu fuisse, quoad per persecutiones cogi poterant. Concilium Nicænum c. 5 statuit, ut quotannis bis haberentur, vernali & autumnali tempore. Illud ante quadragesimale jejunium, ut, omni rancore seposito, purum Deo redderetur sacrificium. Ex eadem ratione Episcopi jubentur *audientiam* habere diebus lunæ, ut partes haberent totam hebdomadam, qua conciliarentur, dieque dominica elevare possent, ex præscripto apostoli, manus puras sine ira & contentione¹. Formulæ synodorum & conciliorum, quæ supersunt, satis innuunt, fuisse ea *tribunalia*, quibus lites compositæ, vitiaque correctæ, sed duce caritate & indulgentia. Hunc autem ordinem concilii celebrandi præscriptum legimus concilio Toletano IV. an. 633.². Primo mane, omni plebe ex ecclesia ejecta, omnes portæ claudebantur præter unam, quam ostiarii custodierunt. Per hanc intrarunt Episcopi; deinde presbyteri & diaconi, concilio interfuturi, qui erant plerumque ejus ecclesiæ, in qua conventus celebrabatur; porro notarii, h. e. clerici, notarum scribendarum periti, qui instrumenta prælegerent & acta consignarent. Episcopi in

Concilia provincialia quo ordine ac ritu habitata?

circulo, & post eos presbyteri confederunt, adstantibus diaconis. Post longum silentium, quum archidiaconi voce ad orandum invitarentur, cunctis prostratis, Episcoporum natu maximus preces fundere cœpit, invocando spiritum sanctum ad remissionem peccatorum, & ad justum iudicium reddendum, procul odio & favore. Post e diaconis quidam prælegit evangelium vel canones, vel alium librum institutioni propositum. Tum metropolitanus fratres suos allocutus monuit, ut quisque, quæ de singulorum officio dicerentur, æquis auribus acciperet, & vicissim, quæ sibi viderentur, libere, sed placide diceret. His precibus, lectionibus & exhortationibus, quibus nonnumquam laici intererant, ut inde proficerent, triduum fere dabatur. Sed quum ad rem veniendum esset, laicis excedere iussis, archidiaconus ad portam adstitit, ut, si quis presbyterorum, monachorum aut laicorum quem convenire, aut concilio quidquam proponere vellet, esset, quem ejus rei causa alloquerentur. Cunctis peractis, antequam patres discederent, subscribere decretis, sive ad privatorum causas, sive ad disciplinam pertinentibus, audiveruntque diem Paschæ & proximi concilii indicatum. Post preces, quibus remissio culparum, si quæ admixtæ, & conservatio unionis flagitabatur, osculo pacis mutuo sibi valedixerunt Episcopi, quibus Metropolitanus impertivit benedictionem solemnem³.

1) *Const. apostol. l. 1. c. 47. 1. Tim. II. 8.*

2) *rom. 5. Concil. p. 1704. 2) Pontif. Rom. p. 595. sq.*

VII. URGENTE magno malo, veluti Concilia
œcume-
nica,
exorto inter Episcopos præsertim majorum cathedralium magno dissidio, extra ordinem celebrata fuere *concilia œcumenica*, h. e. ex omni orbe Christiano convocata, qualia sunt Nicænum, Ephesinum, & reliqua usque ad Tridentinum, quod eorum est ultimum. Non quod revera omnes ex omni orbe, sed quod ii præsertim Episcopi, qui dissidebant, comparuere, ceterique omnes comparere poterant. Labente nationa-
lia;
imperio, diversisque in Europa regnis natis, celebrata sunt concilia nationalia, ad quæ singuli ejusdem regis subjecti Episcopi vocantur. Talia sunt Toletana sub Gothorum regibus in Hispania: talia Francica complura. Sed ordinarium tribunal semper cujusque provinciæ ecclesiasticæ concilium fuit.

VIII. HORUM ex præscripto concilii provin-
cialia nã-
glecta,
Nicæni diu quotannis duo fuere habita. Quod facile fieri potuit in tanto Episcoporum numero, qui alternatim confluere poterant ad Metropolin, domi manentibus absentium interea procurantibus Ecclesias. Post remissius actum, quum Episcopi a primo zelo recedentes, laborem itineris sumtusque impendendos prætexerunt culpæ. Unde sæculo VII. annui conventus commendati concilio in Trullo ⁱ septimoque & octavo œcumenico. In occidente & sub regibus nostris Merovingicis rariora fuere concilia *provincialia* ob comitia regni bis singulis annis habita, quibus interfuere omnes Episcopi, & quæ instar habuere *concliorum nationalium*. Majus impedimentum

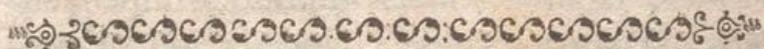
Caroli Calvi tempore a bellis civilibus, ab incursione Normannorum & dissidio perpetuo Regulorum. Unde sæculo X. XI. XII. vix concilium nisi papæ auctoritate convocatum, qui vel ipse vel legato misso præsidebat.

1) c. 8. an. 692.

instaurantur.

IX. INTERIM INNOCENTIUS III. concilio Lateranensi 1216 regulam de conciliis provincialibus quotannis habendis renovavit¹. Quod quum negligeretur, concilium Valentia in Hispania an. 1322. habitum voluit, ut singulis bienniis celebrarentur; denique concilium Basileense² ea reduxit ad singula triennia: quod concilium Tridentinum³ ratum habuit, voluitque, ut ubique terrarum instaurarentur, monitis Metropolitanis, ut talia cogèrent, & Episcopis, ut ea frequentare non recusarent, ita quidem, ut Episcopi *ingenui*, qui nullius archiepiscopi essent suffraganei, eligerent, cujus concilii interesse malent: pœna adjecta canonica. In Francia idem sancitum edictis *Melodunensi art. 1.* alio an. 1610. alio 1646. Neque tamen inde a concilio Burdigalensi an. 1626. aliud vidimus.

1) C. 25. X. de accusat. 2) sess. 15. 3) sess. 24. Ref. c. 2.

C A P. I I I.

DE JUDICE ORDINARIO ET DELEGATO.

I.

Vicarii & officiales **E**PISCOPI majorum præsertim cathedralium, multis negotiis obruti, iudicium non-

nonnullarum caussarum in quemdam presbyterum, vel in archidiaconum devolverunt. Quod frequentius factum, ex quo episcopi jurisdictionem in plerisque etiam civilibus caussis sibi arrogarunt. Archidiaconi juri dicundo ita assueverunt, ut *jurisdictionem propriam* affectarent; & in pluribus diocesisibus præscriperunt *primam instantiam*. Unde Episcopi maluerunt delegare presbyteros, quorum mandata pro lubitu revocari possent. Hos vocarunt *vicarios* vel *officiales*, quo sensu *officialis* vocabulum usurpatur a Petro Blesensi ¹ circa an. 1179. & sæculo sequenti tribus conciliis Turonensibus an. 1231. 1236. & 1239. ² officium eorum confirmatur: ubi simul apparet, archidiaconos tum habuisse suos officiales. Sed postea officiales & vicarii distincti fuere, & *officiales* appellati, quibus *contentiosa*; *vicarii* autem *generales* seu *vicarii majores*, quibus *voluntaria* fuit ab Episcopo mandata jurisdictione. Officiales autem immensum multiplicati sunt, quum & capitula tales habere vellent, & Episcopi plures nonnumquam in eadem diocesi obtentu multitudinis negotiorum instituerent; reclamantibus iudicibus sæcularibus, qui prohibebant, quod sæpe verum est, officialium multitudine lites multiplicari.

- 1) ep. 25. 2) Tom. 2. concil. p. 441. c. 12. p. 504. c. 4. 6. p. 567. c. 8.

II. HABUERE etiam Metropolitanum <sup>ac metropolitano-
rum mul-
tiplicati</sup> officiales suos, qui non solum in diocesi jus dicerent; sed etiam de *appellationibus*, e suffraganeorum diocesisibus ad Metropolitanum de-

latis, cognoscerent. Nam querelæ illæ, quæ olim raro ab Episcopi sententia ad concilium provinciale deferebantur, jam tum conversæ erant in *appellationes ordinarias*. Et quum concilia rarius celebrarentur, Archiepiscopus seu potius archiepiscopi officialis appellationum prope unus iudex fieri cœpit. Hæc iudicis mutatio potissimum in causa fuit, quod omnis iurisdictio ecclesiastica caderet. Vix enim hominum proborum & rerum intelligentium tanta copia erat, quæ ad officialium munus obeundum requirebatur. Deinde si vel maxime omnibus numeris absoluti eligerentur officiales, facilius tamen falli poterant & minori auctoritate erant, quam Episcopus in presbyterorum consensu præcipuis clericorum stipatus. Ne quid dicam, quam parvi momenti auctoritas sit presbyteri *officialis* cuiusdam Metropolitanæ comparatione totius *concilii officialis*.

corrupe-
runt ve-
teris ju-
risdictio-
nis natu-
ram.

III. NON igitur mirandum, reverentiam iudiciorum ecclesiasticorum exolevisse, quam censurarum plaustris recuperatum ibant. Nam in his tribunalibus, prout *solemnia formularum* invalescunt, *bona fides* vacillat. Iudicia illa olim amica, quibus, duce caritate, verum justumque exigebatur, concordiaque partium, præcis omnibus dissidiorum radicibus, quærebatur, degeneraverant in tribuna-
lia, in quibus *strictum jus* regnabat, omnesque subtilioris juris apices captabantur, nemine quidquam de jure suo remittente: quo litigantium animi pascebantur magis, quam sedabantur. Presbyteri & clerici, qui ad caus-

fas vel orandas vel iudicandas provolabant, caritatem ac sanctimoniam procul habuere. Hinc principes magnam partem potestatis, quam Ecclesiæ concesserant, revocarunt, & privati homines, quia nunc necessario litigandum erat, iudicem laicum æque lubentes adire voluerunt. Id mali inde redundavit in Ecclesiam, ut dum nimium adpeteret, iurium etiam competentium partem amitteret.

IV. UT igitur adpareat, quæ hodie jurisdictionis Ecclesiasticæ facies sit, animadvertendum est, duplicis generis esse iudices, *ordinarios & delegatos*. Ordinarii sunt, qui jurisdictionem per se vel propriam habent, veluti Episcopi, eorumque officiales, vicarii, Metropolitanæ, primates, papa: præterea capitula exempta intuitu totius corporis & certæ partis dioceseos, in locis, ubi sunt in possessione; item abbates monasteriorum, quæ præter exemptionem territorium habent & jurisdictionem, licet paucissimorum privilegia sustinere possint examen rigorosum. Eodem referri possunt abbates regulares, priores claustrales, cunctique monasteriorum vel aliarum communitatum religiosarum superiores. Nam interior harum congregationum disciplina perdetentim in *jurisdictionem* conversa est, quæ scriptis ceterisque solemnibus exercetur. Exemptiones eas liberant a jurisdictione Episcopi, habent tamen plures querelarum gradus seu instantias, appellantque a superiore particulari ad *Provincialem*, a provinciali ad *Generalem* vel ad papam: nonnumquam &

Qui sint
iudices
ordinarii?

aliorum specie adpellationis tamquam ab abusu, vel per modum querelæ ad sanctius regis consilium.

qui delegati?

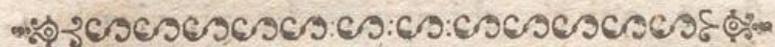
V. DELEGATI sunt qui habent jurisdictionem alienam, & delegantur ad certam causam, qua decisa mandatum expirat. Horum referendi sunt *conservatores apostolici*, v. gr. privilegiorum academicorum, qui sunt instar *delegatorum generalium* & perpetuorum; item legati pontificis, qui, quoad durat legatio, omnia faciunt, quæ papa in locis, ubi degunt, facere possent: quamquam alii eos habeant loco iudicum *ordinariorum*. Nuntii in Hispania & in pluribus aliis provinciis jurisdictionem habent; in Francia non item. Delegati papæ perpetui censi quoque possunt *quæstores fidei* in terris, ubi eorum jurisdictione admittitur: itemque in suo genere monasteriorum *visitatores* delegati sunt iudices.

horum potestas.

VI. DELEGATORUM potestas limitata est terminis mandati, quos migrare nequeunt, adeo, ut dubitatum fuerit, num exceptiones judiciales admittere debeant¹. Delegatio non solum causa decisa, sed etiam revocatione mandati, re adhuc integra, & morte, sive ordinarii, sive delegati, finitur, quippe ad omnes mandati regulas exigenda. Pontificis delegati plura habent præcipua. Possunt enim, ad exemplum delegatorum principis, subdelegare²: quod iudicis ordinarii delegati non possunt, quum non eorum, sed ordinarii, jurisdictione sit propria. Possunt suas ipsimet, si

ordinarius tergiverfetur, exfequi fententias, & cenfuris uti; quum delegatorum ceterorum fententias ordinarius exfequatur. De exceptionibus, quæ delegato opponuntur, iudicat *ordinarius*; quæ pontificio delegato, vel ceteri condelegati iudicant, vel arbitri. Hæc fingularia peperit difficultas Romam recurrenti, præfertim in Francia, ubi rex non vult, ut cives foris litigent. Nec pontifex reſcripta delegatoria quibuſcumque perſonis; ſed vel ordinariis locorum, vel iis, qui in unaquaque diœceſi designati & idonei iudicati fuerint, tradere poteſt. Quæ vero in decretalibus³ & in concilio Tridentino⁴ de *conditione delegatorum* traduntur, ea in Francia non attenduntur.

- 1) C. 13. X. de off. iud. 2) C. 28. eod.
3) C. 11. de reſcript. in 6. 4) Seſſ. 5. c. 10.

C A P. IV.

DE JURISDICTIONIS ECCLESIASTICAE ADMINISTRIS.

I.

NOVISSIMIS temporibus Episcopi tam raro ipsimet ad iudicandum accesserunt, ut jus eorum a sæcularibus iudicibus in dubium vocaretur, quos *dynastis*, jurisdictionem subalternam habentibus, compararunt, qui per leges regni Francici hanc *per alios* exercere tenentur. In quo tamen falluntur, ut qui maxime. Dynastiæ enim, quibus *jurisdictio patrimonialis* inhaeret, ab omni generis hominibus, immo & a feminis ac infantibus posside-

Episcoporum in
jurisdictione

ri queunt, & plerumque possidentur a nobilibus, qui castra sequuntur, justis & æqui ignaris. E contrario Episcopus canonum gnarus & ad jus dicendum idoneus est vel esse debet: hoc enim consecrationis formula commemorat inter ejus præcipua.

admini-
stri sunt
officiales,

II. OFFICIALIS igitur tantummodo loco & vice fungitur Episcopi. Ei succenturiatur *vicarius*, quem *vicegerentem* adpellant, Episcopi mandato instruendus. Ceteri administri jurisdictionis sunt *promotor*, *procuratores*, *postulantes*, *scribe*, *notarii*, *apparitores*.

fiscalis,

III. PROMOTOR est instar procuratoris officii generalis, qui publico bono ac nomine interpellat postulatque, instituendus ab Episcopo, qui ei, ubi opus, adjungit vicarium.

advocati,

Procuratores postulantes hodie vix sunt, qui non aliis muneribus fungantur, eorumque vicem *obeunt* advocati seu procuratores tribunalium sæcularium seu *notarii apostolici*. Hoc nomine insigniuntur, qui *pontificis auctoritate* in provincia condunt publica instrumenta, & quidem in causis Ecclesiasticis: quales etiam habuere Episcopi. Sed utrumque genus no-

notarii,

tariorum in Francia sublatum est, creatis an. 1691. *notariis regiis apostolicis*. Scribam constituit Episcopus, & emolumenta, ex hoc munere capienda, quum in redditibus Episcopatus censeantur, plerumque locari solent.

scribe,

libellio-
nes,

IV. IN Francia sunt præterea *libelliones* (graphiarii) *insinuationum Ecclesiasticarum*

a rege constituti. Nam Henricus II. quum nonnulla provisionum pontificiarum vitia sustulisset, an. 1553. voluit, ut omnes provisiones, aliaque instrumenta, quibus aditus ad beneficia panditur, actis insinuarentur, ne qua fraus committi posset; *libellionum* seu *graphiariorum* nominatione Episcopis permessa: quam tamen Henricus IV. sibi vindicavit, institutis an. 1595. novis tabellionibus, qui, ut ceteri, sæculares essent & domaniales. Clerus autem intercessit, horumque officia redimendi facultatem impetravit. Ludovicus XIII. an. 1637. constituit censores procurationum ad resignandum, aliorumque ad beneficia spectantium actorum, eodemque edicto numerum eorum, qui in curia Romana expeditionibus invigilant, definivit, ac alia in causis beneficiariis utilia præcepta dedit. Sed quum censores isti reipublicæ graves viderentur; clerus pretium iis, quod pro hoc munere erogaverant, restituit, & Ludovicus XIV. an. 1646. publico edicto eos abrogavit; cetera autem paternæ constitutionis capita confirmavit, addiditque, ut vigiles illi in curia Romana sint laici, viginti quinque annis majores, nulli personæ Ecclesiasticæ obnoxii, cautione trium millium librarum stringendi; libelliones autem insinuationum itidem sint laici, a personarum ecclesiasticarum ministerio, & a cognatione procuratorum Romanorum remoti, ne qua sit metuenda collusio. Hi libelliones postea suppressi, sed an. 1691. restituti sunt, nova constitutione de pluribus huc pertinentibus rebus prodita.

apparito-
res.

V. INTERIM in hoc foro tam pauca versantur litigia, ut plerique ministrorum pluribus fungantur officiis, ut iidem sint notarii apostolici & procuratores postulantes, immo interdum etiam procuratores in curia Romana, aut libelliones insinuationum, aut advocati summorum tribunalium. Apparitores etiam sunt laici, qui citationes intinuant, aliaque munia obeunt, quæ tamen etiam per apparitores iudicum sæcularium obiri possunt. Ex omnibus igitur hujus tribunalis membris solus officialis, vicegerens & promotor clerici sunt. Officiale autem oportet esse presbyterum, & theologiæ vel juris doctorem aut saltem licentiatum¹⁾.

1) Stat. Blef. art. 45. declar. 1680.

C A P. V.

DE COMPETENTIA JUDICIS
ECCLESIASTICI.

I.

Judicis
ecclesia-
stici sunt
causæ
spiritua-
les.

JURISDICTIONI ecclesiasticæ, ut ceteris, lites definiendæ & crimina vindicanda proponuntur. Prius genus rerum vocantur *causæ civiles*. Moribus Franciæ hodiernis ecclesia solum de causis *mere spiritualibus*, nullo habito personarum respectu, & de causis *personalibus* eorum, qui in sacris sunt, cognoscit. *Mere spirituales* causæ sunt sacramentorum & cultus publici.

II. INTER sacramenta solum *matrimonium* conventionibus patet, quæ tamen pleræque per adpellationes *tamquam ab abusu* in forum sæculare deducuntur. Nam qui matrimonium *nullum* declarari desiderant, quod vel a minoribus, vel sine trina proclamatione, sine consensu parentum, sine testibus, absente pastore, &c. initum sit, ii a matrimonii celebratione *tamquam ab abusu* adpellant, postulantque, ut matrimonium *male, nulliter & abusive* contractum declaretur; quod facilius a iudice laico, quam ab ecclesiastico impetrari norunt. Sponsalia tamen plerumque ad iudicem ecclesiasticum perferuntur, si vel *consummata* sunt, vel *resolvenda*. Prius præcipitur, si accessit concubitus; &, si pars refractaria est, vel dolo fecit, quo minus connubium perfici possit, pœna canonica ac eleemosyna iungitur, partibusque commendatur, ut de damno ac de eo, quod interest, laicum iudicem adeant. Nam si ecclesiasticus de eo cognosceret, *abusus* foret.

III. Si matrimonium consummatum impugnatur, quod vel prior conjux superstes, vel votum emissum, vel gradus prohibitus, vel aliud impedimentum *dirimens* subsit, veluti impotentia; iudici ecclesiastico competit cognitio. Si nullum declarat matrimonium ob vinculum præcedens, vel ob cognationem; partibus iungitur, ut mutuam congressum vitent: si ob impotentiam, impotenti interdicit, potenti permittit matrimonium. Olim probandæ impotentia *congressus* iuncti; sed

talia judicia, a temporum nostrorum pudore abhorrentia, proscrip̄ta sunt senatus consulto Parisiensi d. 18. Febr. 1677. Quoties matrimonium nullum declaratur, partibus, nisi in bona fide fuerint, pœna canonica, quippe in canones peccantibus, est infligenda. Matrimonio subsistente, si conjux conjugī consuescere nolit, vel a toro separari velit; judicis ecclesiastici deberet esse cognitio, quia *debitum conjugale* est juris divini, & conjuges corporum suorum non sunt compotes^r. In praxi tamen distinguitur. Nam si agitur ad consummandum, h. e. si pars partem in judicio prosequitur, ut recipiatur, quam *instantiam adhesionis* adpellamus, & si actor vincit; ecclesiasticus judex reum vel ream de officio admonet. Sin agitur *ad separationem*, laicus cognoscit, quia *separatio corporum comitem habet separationem bonorum*.

1) 1 Cor. VII. 4.

& quæ ad
cultum
publicum
pertinent

IV. CULTUS publicus litibus ansam præbere potest, si vel *sacra turbantur*, vel fundationes, seu legata pia non persolvuntur, vel cantores stipendio defraudantur, vel statuta diœceseos ratione horarum non observantur. De quibus omnibus judex judicat ecclesiasticus.

item be-
neficiaræ

V. IDEM cognoscit de *caussis beneficiariis*, quum ecclesiæ maxime interlit, qui ministri eligantur, quomodo redditus administrantur. Quod utut nemo eat inficias; invaluit tamen abhinc annis CCC. distinctio inter *possessorium & petitorium*; hac occasione. Iis

temporibus, quibus reges minus, & dynastæ plus auctoritatis habuere, sæpe contigit, ut qui jus ad beneficia venditarent, vi ea occuparent vel possidentem vi ejicerent. Duo rivales nobiles, de episcopatu contendentes, suis quisque amicis & agnatis stipati, speciem belli excitarunt in provincia; ad quod sopiendum regii judices accurrentes pronuntiarunt, uter interea, dum de jure coram Metropolitanano aut papa lis definiretur, possidere deberet. Quod improbari non poterat, quoad intra *summariū* se continebant, simplicemque possessionem facti ei, cujus jus maxime apparebat, præstabant, ac alteri vim interdicebant, seposita jurium cognitione & discussione. Sed non intra hos terminos sublitere, perhibentes, in causis beneficiariis nullam possessionem justam esse sine *titulo*, quia bona ecclesiastica non sint instar bonorum sæcularium, quæ a proprietario derelinqui & primi occupantis fieri possent. Unde ante de *titulo* & de *habilitate*, quam de possessione, judicandum esse inferebant. *Titulos* autem adpellant acta, quæ dant jus ad beneficium, ut sunt literæ provisionum, provisionum laudatio, instrumentum de possessione impetrata. *Habilitatem* vocant acta, quæ probant personæ habilitatem, veluti testimonium e libro baptismali, de tonsura, de ordine, de laurea academia impetrata. Quod quum sæpe in longiorem discussionem exeat, ac interim necessarium sit, ut partibus sua assignentur nomina, quo constet, uter actor, uter reus sit; duplicis generis possessoria constituenda fuere, alterum summarissimum, quod

durante hac discussione obtineret; alterum ordinarium, quod plenam & definitivam possessionem ac *manutentionem* daret. Quo facto iudex laicus ex praescripto statuti *de an. 1539.*² partes ad iudicem ecclesiasticum *petitorii causa* ablegare deberet; sed hoc negligitur, quia, quum obtentu *possessorii* causa accurate cognita, & saepe in secunda ac tertia instantia ventilata est, inutile ac onerosum partibus videtur, de eadem re novam licem auspicari. Quidquid hujus est, hodie partes in *petitorio* de beneficiis iudicem ecclesiasticum adire non possunt; qui si in huiusmodi causis sententiam quamcumque ferret, regii procuratores ab eodem, *tamquam ab abusu*, appellare non dubitarent: idque auctoritate senatus consulti d. 15. Jun. 1626. publicati². Sic ecclesia in Francia penitus privata est cognitione in *causis beneficiariis*. Sententia provisionalis in *possessorio*, quam *recredentiae* vocamus, executioni datur, nulla adpellationis ratione habita; nec *possessorium ordinarium*, adpellatione interposita, suspenditur, secundum formam *recredentiae*³. Si alter ex litigantibus durante lite decedit, lis proseguenda non esset, quia beneficiorum heredes non dantur, &⁴ praecipitur, ne lite pendente litigiosa beneficia aliis conferantur. Sed provisiones ex aula Romana ad hanc regulam non adstringuntur, quum resignatarius resignanti, vel noviter provisus defuncto veluti successor singularis vel heres surrogetur. Surrogatio tamen postulanda est, & quidem intra annum, qui terminus *actionibus possessoriiis* est praestitutus.

1) art. 49. §7. 2) du Fres. Journ. C. 1. c. 112.

3) Ed. 39. 61. Brod in Louet. R. 23.

4) C. 2. ut lite pend. in 6.

VI. EADEM distinctio extensa est ad ^{decima-}
decimas, de quibus in *possessorio* cognoscunt lai-^{les,}
ci iudices: cognoscunt etiam de quota decima-
rum plene, & de curatorum portione congrua
summariter. Quod de decimis ecclesiasticis est
intelligendum: nam de *infendatis*, quæ habent
naturam bonorum secularium, etiam in peti-
torio cognoscunt.

VII. IN causis *mere personalibus* cle-^{persona-}
ricorum, & quæ versantur inter clericum & ^{les cleri-}
laicum, si clericus reus sit cognoscit ecclesia-^{corum,}
sticus iudex. Sed ubi vel tantillum causæ *rea-*
lis vel *mixta* concurrat, veluti in actione hy-
pothecaria; Clerici, etiam si conveniantur, lai-
cum adeunt, æque ac si agitur de implendo
contractu coram notario inito, aut de agnitio-
ne ejus, quod promissum est. Immo etiam in
causâ *mere personali*, si clericus contra cleri-
cum in eodem foro degentem agit, laicum adit,
cujus& justitia promptior, & executio facilior,
quæ apud ecclesiasticum languet¹. Equidem
clericus conventus in causâ inere personali fo-
rum laicum declinare, ac petere potest, ut ad
ecclesiasticum remittatur. Sed & omittere
potest, invitis constitutionibus canonicis, quæ
hoc privilegium *juris publici* esse& præcipiunt,
cui privati renunciare non possint².

1) art. 1539. art. 92. 2) C. 12. X. de foro compet.

VIII. HABENT tamen episcopi, quo ^{solatium}
orbitatem iudiciorum solentur, si perpendunt, ^{episcopo-}
^{rum,}

jurisdictionem ecclesiasticam origine tenus & ex mente evangelii non in eo consistere, ut quamplurimæ causæ coram episcopis disceptentur, sed ut disceptationes judiciales ab episcopis præveniantur & sufflammentur: licet hodie nec lites inter ipsos clericos, ut olim impedire, nec ministros ecclesiæ dignos, quod canones jubent, eligere valeant.

C A P. VI.

DE PROCESSU CIVILI.

I.

origo
processus
formula
rii.

V IDEAMUS jam nunc, quo ordine in foris ecclesiasticis *causæ civiles* disceptentur, ut postea separatim *criminalia* conjungi possint. Primis sæculis quum judicia ecclesiastica in causis sæcularibus essent instar *arbitratorum*, & in spiritualibus caritatem sequerentur; procul habuere formulas tribunalium sæcularium, regulis scripturæ sacræ & canonicis unice intenta. Quæ judiciorum ecclesiasticorum & sæcularium differentia elucescit ex collat. Carthag. ¹ & ex compluribus conciliis. Sed quingentis & amplius abhinc annis formularum ambages, velut agmine facto, irruerunt in tribunalia sacra, quibus studium *juris Justiniani* fenestram aperuisse videtur, cujus placita veterem modum agendi, solo usu conservatum, everterunt, quum judices ecclesiastici strictum jus omnesque juris formas observare niterentur, quas judices sæculares ne-

glexere, quippe qui nobiles erant ac milites, nulla literarum cultura tincti, soli *consuetudini* insistentes. Postea clericos elegere iudiciorum assessores, quibus jurisdictionem mandarunt: qui hoc modo jus formularium in cuncta tribunalia, maxime in suprema illa, quæ *Parlamenta* vocamus, intulerunt: ita ut totus ordo iudiciorum, quo hodie in foris sæcularibus utimur, canonum interpretibus debeat, ejusque origines sint e decretalibus eruendæ. Qualis ille jam ineunte sæculo XIII. fuerit, patet ex decreto concilii Lateranensis an. 1216. quod iudex jubetur *semper adhibere personam publicam, quæ fideliter universa iudicii acta conscribat, videlicet citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, conclusiones &c.*².

1) *Act. 1. n. 40. seq.* 2) *C. 11. X. de probat.*

II. IN Francia ultimis duobus sæculis cujus ordo in Francia usitatus, plures constitutiones de ordine judiciario, in compendium redigendo, promulgatæ, difficilius in sacris tribunalibus obtinere, ob longius conservatum *linguæ latinæ* usum, pristinis formulis familiarem; quam tamen sensim eliminavimus, sic, ut constitutio an. 1667. in civili, & constitutio 1670. in criminali processu exacte observetur. Neque tamen propterea modus agendi ubique est uniformis, quum in singulis tribunalibus quædam observentur singularia, quæ præfides habent propria. Alii enim sunt regularum & ordinis ob-

servantissimi: alii superflua refecantes ad decisionem properant. Enarrabo itaque universum ordinem, quive actus in judiciis necessario sint expediendi, adductis etiam iis, quæ tribunalia ecclesiastica cum sæcularibus habent communia, quum forsitan non omnes, qui hæc legunt, fori tritura subacti sint. Indicabo etiam multa vetera, quæ in desuetudinem abiere, & tamen ad perfectam *decretalium* intelligentiam sunt necessaria.

enarratur
habet
que tria
essentia-
lia

III. UT lites componi possint, opus est, ut partes coram iudice compareant, iura sua deducant, sententiaque iudicis pronuncietur. Hæc tria igitur, *comparitio*, *litis contestatio* & *sententia*, sunt omni processui essentialia, ad quæ cetera omnia referri possunt. Ut comparitio obtineatur, monenda est pars adversa scripto, quod in foro ecclesiastico *citationem* adpellamus. Hæc olim decreto iudicis mandato per apparitorem denunciabatur; hodie ad exemplum tribunalium sæcularium ad requisitionem partis expeditur, & per omnis generis apparitores vel ministros insinuatur¹. Forma ejus utrimque est eadem. Nam factum est in libellum redigendum, cui petitio summariter inferenda, & exempla documentorum probantium subjicienda. Hoc scriptum insinuandum est vel ipsi *personæ*, vel *ad domum*, & exemplum ejus illi relinquendum.

1) *Ordin. 1667.*

1. Citationem,

IV. CITATIONES ad iudicem delegatum fiunt virtute mandati, quod citato exhiben-

hibendum, eique simul commissio indicanda, qui ejus notitiam habere non potest. Indicandus etiam est locus, in quo comparendum, quum proprium auditorium delegati non habeant. Præstituendus est singulis citationibus certus dies profestus. Actiones enim, die solis vel feriato institutæ, nullæ forent. Feriis tamen humanis, ut tempore messis vel vindemiæ, consensu partium quæstiones judiciales suscipi possunt. Citationes ad personas incertas, vel ad plures, qui non efficiunt *universitatem*, directæ, locis publicis affiguntur, vel e suggestu pro concione publicantur. Agere omnes in judicio possunt, qui non sunt in aliena potestate, nec laborant infamia. Agimus vel ipsi, vel per alios, qui vocantur procuratores ad causam vel *postulantes*, qui distincti sunt a *procuratoribus ad negotia*. Tales in Francia *honorabili officii titulo* in omnibus tribunalibus sunt constituti, quorum opera necessaria est, quum non omnes judiciorum ordinem calleant: non tamen suo, sed partium nomine agunt. Procuratores universitatum syndici adpellantur. Citati comparent vel ipsi, vel scripto procuratori tradito. Qui non comparet, *contumax* adpellatur, & semper in culpa esse censetur. Nam etiamsi ad judicem incompetentem vocatus esset, venire tamen deberet, & causas *fori declinatorias* proponere. Secundum canones contumax causa non cadit, sed vel condemnatur in expensas¹, vel missione in possessionem², vel censuris ecclesiasticis coercetur³. Judicis in arbitrio fuit, quam pœnam eligere mallet. Missio in possessionem

est partus juris Romani, tenditque ad defatigandam contumaciam, dum actor in actione REALI immittitur in possessionem rei litigiosæ, & in *personali* in possessionem omnium rei bonorum usque ad summam concurrentem. Sed hac possessione, quæ est tantum rei servandæ causa, nullum jus acquiritur, nisi post lapsum anni, & accedente *secundo decreto*⁴. Olim censuræ ecclesiasticæ & ipsa excommunicatio frequentabantur: quod concilium Tridentinum prohibuit⁵, quoties vel pignora capi, vel mulctæ pecuniariæ exigi, vel personæ in carcerem compingi, vel beneficiorum privatione coerceri possunt, ita ut censuræ, deficientibus aliis mediis, sint ultimum refugium. Quod autem contumax *pænis* magis, quam *causæ amissione* plectatur, in causa est trita juris regula, *ut lite non contestata non procedatur ad probationem vel ad sententiam definitivam*⁶. Ob publicam tamen utilitatem excipiuntur causæ *matrimoniales*, ubi in mora periculum, & *beneficiaria*, ne ecclesiæ læsionem patiantur, ubi missio in possessionem *sine causæ cognitione* aleæ plena videtur, quum diligentissimus quisque ad agendum non sit dignissimus⁷. Potius summariter rationes ac probationes excutuntur, ut in possessionem mitti possit, si jus apparens eluceat, ut contumax puniatur, sic tamen, ut refuis expensis admittatur rursus ad iudicium. Hic agendi modus, quum humanior videatur ac commodior, ad omnes causas extenditur. Itaque contumacia actoris efficit, ut reus absolvatur; rei, ut actori, quod petitum est, adjudicetur; cessantibus ceteris

contumaciæ pœnis. Olim post comparitionem actor tenebatur in scriptis libellum porrigere⁸, quo facto ad consultandum & respondendum dilatio reo indulgebatur. Cui præcidendæ constitutum est⁹, ut supplicationi pro citatione libellus infereretur. Quod & iustum est, quum actionem intentaturus non solum petitionem, sed & probationes omnes in promptu habere debeat. Reus comparens sæpe objicit exceptiones, quibus intentatam actionem vel eludere, vel iudicium sufflaminate, vel examen causæ frustrare intendit. Primum genus earum sunt *fori declinatoria*, quibus ostendit, se coram iudice præsentem stare non debere. Et hæc quidem in principio sunt obmovendæ, quum postea non attendantur. Implicat enim, respondisse, & perhibere, responderi non posse. Sequuntur *dilatoria*, quæ litem retardant & examen causæ suspendunt. Item *peremptoria*, quæ probatæ actionem perimunt. Sunt & *personales*, quibus actori quaestio status seu qualitatis, sub qua agit, movetur. Harum celebratissima in canonibus est exceptio *excommunicationis*, licet nostris moribus inutilis. Quum enim excommunicati infames fiant, alios in iudicio prosequi nequeunt, quia etiam *in loco iudicii* institutum colloquium ex mente interpretum involveret commercium cum his hominibus. Hæc exceptio in qualibet parte litis opponi poterat¹⁰ iis temporibus, quibus excommunicationes frequentissimæ, magno abusui subjectæ. Unde concilium Lugdunense 1245. constituit, ut ea usus ipsam excommunicationis speciem nomen-

que excommunicatoris exprimat, & utrumque intra *octiduum* probet, nec nisi bis eam alleget¹¹. Reo objici nequit¹², quippe qui invitus ad tribunal trahitur defensione sua haud quaquam defraudandus, immo respondere tenetur, *ne videatur de sua malitia commodum reportare*¹³. Haud minus canonibus celebrata est exceptio *spolii*. Jure communi spoliatus h. e. vi e possessione rei litigiosæ dejectus, ab eo, qui dejecit, ante conveniri non potest, quam restitutus sit, ne usurpator violentiæ fructum habeat. Porro si quis bonis omnibus spoliatus esset, actiones omnes intentatas declinare poterat, impar ferendis sumtibus. Sed hæc principia diversas fraudes peperere. Spolium enim adpellata est quævis injusta dejectio si vel maxime sententia judicis injuncta; & actori sæpe objecta est exceptio *spolii* ab altero facti. Hoc obtentu eludebantur omnia judicia criminalia, & qui impune peccare moliebantur, illi numquam restitui desiderarunt. Hinc concilio Lugdunensi 1274. variis modis restricta est hæc exceptio¹⁴, quæ in Francia pariter exulat. Exoleverunt etiam reconventiones, quas olim ecclesiastica tribunalia, sed laica numquam, admisere¹⁵. Interim reo integrum est, qualemcumque adversus actorem actionem sub nomine *petitionis incidentis* instituere, præsertim in causa connexa. Si non connexa est, non auditur, si partes non eidem judici subjectæ sunt. Sic clericus coram officiali a laico conventus *petitione incidenti* laicum ferire non potest, nisi sit admodum connexa.

recon-
ventio in
Francia
exul.

1) C. 6. X. de dol. & contum.

- 2) C. 4. X. de eo qui mitt. in poss.
 3) C. 3. & ult. X. ut lite non contest.
 4) C. 1. X. de eo qui mitt. in poss. C. 2. X. de seq. possess.
 5) Sess. 25. c. 3. 6) r. t. X. ut lite non contestat.
 7) C. ult. §. 1. eod. 8) r. t. X. de libell. oblat.
 9) Ordin. 1539. art. 16. 10) C. 12. X. de except.
 11) C. 1. de except. in 6. 12) C. 5. X. de except.
 13) C. 7. X. de judic. 14) C. 1. de restit. spol. in 6.
 15) Consuet. Paris. art. 106.

CAP. VII.

DE PROCESSU CIVILI CONTI-
NUATIO.

I.

SI nullæ exceptiones oggeruntur, vel og-
 gestæ a iudice rejiciuntur; ad arcem causæ
 penetrandum est, propositis iudici defen-
 sionibus vel scripto vel viva voce; quo casu
 prologo sententiæ inseruntur. Primum de de-
 fensione iudicium fit litis contestatio, quæ est
 caput & cynosura litis universæ². Nam ante-
 quam iudex partium intentiones percepit, ea-
 rumque probationes audiendas esse censuit;
 dici nequit, partes litigare. Litis contesta-
 tionis effectus insignes sunt. Est enim *quasi con-*
tractus, quo partes conveniunt de iudicato sol-
 vendo; & reus, qui ante in *bona fide* fuit, in
mala fide constituitur. Firmantur etiam qua-
 litates agentium & actionum in tantum, ut
 mutari nequeant. Ex quo formularum so-
 lemnia opplerunt tribunalia ecclesiastica, du-
 plex iudiciorum genus formandum fuit; *so-*
lemnium, quibus ambages formulariæ strepi-

². litis
 contesta-
 tionem.

tusque & figura judicii exacte observantur, & *summariorum*, quibus cuncta viva voce arctatissime dilationibus peraguntur². Indicatae sunt etiam causae, quae *simpliciter & de plano* sine judiciorum strepitu & figura tractandae, leviores scilicet, vel majores, quae moram non ferunt, ut beneficiorum, decimarum, matrimoniorum³. Quae quum hodie fere solae officialibus relictae sint, satis apparet, eorum judicia esse *summaria*. Et quo magis a solemnibus recedimus, eo proprius veterem judiciorum ecclesiasticorum simplicitatem attingimus.

1) C. 54. licet X. de elect.

2) Cl. saepe 2. de verb signif. 3) Cl. 2. de judic.

quam sequuntur probationes vel vocales,

II. LITE contestata, partes ad probationes accinguntur, de quibus iudex cognoscit. Probatio est vel *vocalis*, vel *literalis*. *Vocalis* vel a partis adversae confessione, vel a *testium depositione* proficiscitur. Licet enim partibus semet mutuo interrogare de *factis & articulis* congruis; & qui respondere detrectat, habetur pro *confesso*¹. Iudex quoque in qualibet litis parte interrogare potest². Saepe actor reo juramentum defert; refert nonnumquam reus, & interdum iudex, deficiente probatione, actori injungit³. Juramentum litis decisivum in foro ecclesiastico frequentius est, quum ecclesiastici plus conscientiae fideique dare praesumantur. Majoris negotii est probatio per testes. Hi citandi sunt a iudice, coram quo depositiones secreto edunt in scripturam redigendas, quam in causa civili *examen* (*enquête*;) in *criminali informationem* adpellamus.

Si examen detrectant, multis aliisque pœnis cogi possunt, si noti sunt; si ignoti, censuris ecclesiasticis ⁴, quibus præmittuntur monitoria generalia, publicis locis affigenda vel pro concione publicanda, quibus iudex ecclesiasticus, proposito facto, quod fere atrox crimen esse solet, omnes, ad quod ejus rei notitia pervenit, exhortatur ad revelandum, adjecta pœna excommunicationis, si post trinam publicationem cessaverint. Quæ fere unica ad probationem factorum occultorum via admodum teritur, dum & iudices laici in causis mere sæcularibus sæpe eam eligunt, & officialem, qui publicationem detrectat, fructuum sequestratione compellendum censent; quod concilio Tridentino ⁵ diserte prohibitum, cautumque, ne in causis levioribus monitoria adhiberentur.

- 1) C. 10. X. de fide instrum. 2) l. 21. de interrogat.
 3) C. ult. X. de jurejur. juncta glossa.
 4) C. 11. X. de testib. cog. 5) Sess. 25. c. 3.

III. PROBATIO literalis consistit in ^{vel litera-} scripturis publicis, privatis. Publicæ per se ^{les.} fidem faciunt, suntque eæ, quæ a publicis personis ex officio agentibus conceptæ ¹. Scriptura privata fidem non facit, nisi recognita, vel literarum comparatione vera deprehensa fuerit. Stricte solis instrumentis *authenticis* fides adhibenda, nisi exempla sint per manum publicam facta, & quidem pars adversa stricto jure petere potest, ut ipsa *exemplificationi* intersit, quæ olim jussu judicis erat suscipienda ². Si instrumenta sunt penes personam pu-

N3

blicam, compelli a iudice potest ad edenda exempla. Instrumenta ex curia Romana adlata tum demum in tribunalibus nostris fidem faciunt, si duorum *agentium in rebus* testimonio nituntur.

1) C. 2. X. de fid. instrum. 2) C. ult. eod.

3. sententiam.

IV. PROBATIONES absolutæ partibus mutuo aperiuntur, ut intra terminum eas impugnent: quo facto, vel saltem termino elapso, sententia ferri potest. Si tamen in Ecclesiam vel in rem publicam aliquid detrimenti redundaturum esset; promotori seu procuratori generali acta tradenda sunt, ut ipse arbitrari possit. Sententiæ sunt duplicis generis, *interlocutoria* & *definitiva*. Illis aliquid fieri jubetur, dum lis decidatur, v. gr. sequestratio. Nam quoties iudex hoc vel illud in causa suscipiendum imperat, interlocutoria vim habet. His autem lis deciditur.

definitivam.

V. OLIM sententiæ, licet ex instrumentis & secreto iudicatum esset, partibus scripto recitandæ erant: quod in foris secularibus primum neglectum, & ¹ generatim sublatum est. Concordato ² duo anni ad finiendam instantiam præscribuntur iudicibus delegatis, quod concilium Tridentinum ³ sancit etiam de ordinariis. Unde partibus a lapsu biennii iudicem superiorem adire, litemque coram eo prosequi datum. In Francia nec biennium perdurandum est; sed, simulatque partes submiserunt, iudicem cessantem bis interpellant de ferenda definitiva. Si rursus cessat, pars læsa veluti a denegata iustitia adpellat,

& adversus judicem agit ex *syndicatu* ad resarciendum damnum, & ad id quod interest⁴. Hæc est forma processus *prima instantia*. De adpellationibus post crimina dicemus.

- 1) Stat. 1644. 2) tit. 29. 3) Sess 24. c. 20.
4) Ordin. 1667. tit. 25. art. 4.

C A P. V I I I.

DE HAERESI, ALIISQUE LAESARUM RELIGIONUM CRIMINIBUS.

I.

MAJOR jurisdictionis ecclesiasticæ vigor in Quid hæresis? ulciscendis criminibus, canonum carbone notatis, quia magis sacra & bonos mores lædunt, quam societatem civilem turbant, licet principum legibus quoque coerceantur ac vindicentur. Criminum ecclesiasticorum atrocissimum est *hæresis*, quæ fidei Christianæ fundamenta labefactat. Hæresis autem est *per-tinax defensio dogmatis, ecclesie universalis judicio condemnati*, sive decreto concilii œcumenici, quod Arianismo Niceæ contigit; sive pontificio oraculo, per totam ecclesiam recepto, quale D. Innocentius adversus Pelagium edidit¹; sive sanctione concilii particularis ab universa ecclesia agniti, quod Pauli Samosateni placitis Antiochiæ contigit². Hujus autem causæ duæ disceptationes sunt; altera *de jure*, ut appareat, num dogma orthodoxum sit, an hæreticum, de quo unice *ecclesia*, id est,

episcopus, vel concilium provinciale, vel papa cognoscit³; altera *de facto*, num hic vel ille sit hæreticus, quam in Francia iudices laici, si hæresis manifesta est, salvo iudicio Ecclesiæ, sibi arrogant, quum hoc casu de exsequendis legibus regiis, deque pœna eorum, quos Ecclesia condemnavit, agatur. Jam vero principes pœnas sæculares huic crimini, quod tranquillitatem publicam diversitate sententiarum turbat, præstituerunt. Vix enim fieri potest, ut inter homines, religionum debita reverentia flagrantes, qui mutuo vel pro sacrilegis vel pro superstitiosis habentur, pax servetur. Neque huc facit, quod vulgo jactitant, principi nullum conscientiæ alienæ, nullum opinionum humanarum competere dominium. Sufficit, ut jus habeat impediendi propullulantes perverfas doctrinas. Nec indulgendum est, ut adversus Deum & dogmata divina, liberius, quam adversus principem, adversus leges reipublicæ fundamentales, vel contra bonos mores, quidquam effuiatur.

1) ep. 24. 25. Hist. eccl. l. 23. n. 34.

2) EUSEB. l. 7. c. 30. 3) C. 9. X. de hæret.

quæ pœ-
næ?

relapso-
rum.

II. HAERESIS purgatur abjuratiōe erroris & professione fidei catholice. Si post abjuratiōem hæreticus in eandem vel aliam hæresin recidit; *relapsus* audit, cujus generis hominibus difficilius redditur absolutio, ne sacramenta profanentur¹. Condemnantur etiam credentes, receptatores, defensores & fautores hæreticorum². Pœnæ canonice sunt atrocissimæ: nam clerici gradu privantur; lai-

ci & clerici excommunicantur, atque in hoc statu morientibus denegatur sepultura ecclesiastica³. Quid quod a beneficiis & officiis ecclesiasticis liberi eorum excluduntur, & quidem primi & secundi gradus in paterna; primi tantum in materna linea⁴. Sæculares pœnæ a principibus pro temporum & hæreticorum varietate variæ constitutæ sunt, ut multæ pecuniaræ, confiscatio vel partis vel omnium bonorum, fustigatio, carcer, exilium, ultimum supplicium.

- 1) C. 9. X. de hæret. 2) §. 13. §. credentes eod.
3) C. 8. eod. 4) C. 15. eod. in 6.

III. HAERETICI *nati* excusatius peccant; *facti*, *apostata* vocantur, & atrocius puniuntur. Quum enim religiosi professi & clerici, qui in sacris, quando ordinem deserunt, ut uxorem ducant vel sæcularem vitam agant, *apostata* adpellentur¹: justius sic adpellantur, qui ad exemplum eorum, qui ad Mahometismum deficiunt, professioni Christianæ fidei nuntium misere. In tales Ecclesiæ salva manet jurisdictio, cujus filii, utut rebelles, non esse desinunt, sacro lavacro tincti, quod imprimit characterem indelebilem.

- 1) C. 1. & ult. X. de apostat.

IV. SED infideles, qui semper tales infidelium, fuere, ut Judæi, Mahometani, idololatræ, non subjecti sunt *jurisdictioni Ecclesiæ*, quæ tamen fidelibus commercium periculosum cum his omnibus interdiceret¹, & adversus eorum ausus brachium sæculare implorare potest.

Principis enim est, eos reprimere, si Christianam fidem facto vel verbis impugnant, Christianos seducunt, falsam religionem publice exercent. Quibus malis ut obviam eatur, princeps prohibere potest, ne quis in territorio habitet, qui non profiteatur religionem territorii. Ex hoc capite CCC. abhinc annis Judæi; ex hoc capite an. 1685. Calviniani e Francia fuerunt ejecti. Quum hæretici & infideles errores suos in deliciis habeant, ferendum est, ut in suis territoriis leges ferant contra veram religionem. Sed istæ leges neminem bonum absterruere umquam, quo minus illic habitent, animarumque saluti invigilent, scientes, Deo magis obediendum esse, quam hominibus². Nec eos esse metuendos, qui corpus solum occidere possunt³. In hujusmodi angustiis religio Christiana nata est; in his crevit; in his adolevit; quæ certissimum perhibent de fide verorum Christianorum testimonium.

1) C. 5. 6. 15. 16. X. de jud.

2) Act. IV. 19. 3) Matth. X. 28.

schisma-
ticorum.

V. HAERETICIS succenturiantur schismatici, quia, auctore Cypriano, qui unitatem Ecclesie non tenent, fidem non tenent¹. Est autem schisma divisio, quæ lacerat Ecclesiam, dum pars plebis, vel cleri insurgit adversus legitimum pastorem, communionemque ejus exosa, falsum doctorem suo nutu sibi eligit. Hujus criminis eadem pœnæ sunt ac hæreseos. Inter alia omnes ordinationes, beneficiorum collationes, alique actus judiciales, a prælatis schismaticis peracti, irriti sunt².

Interim hæretici & schismatici non amittunt potestatem administrandi sacramenta, si quam habuere, haud magis, quam alii peccatores, quia character sacerdotalis æque est indelebilis ac baptismalis. Peccant saltem, quod hac potestate utuntur extra Ecclesiam. Ut igitur baptismus ab hæretico vel schismatico administratus æque validus est, ac baptismus ab ebrio vel impudico homine administratus³; ita qui ab hæretico vel a schismatico Episcopo ordinantur, presbyteri sunt, modo Episcopus ille recte ordinatus sit. Quos enim laici vel simplices presbyteri Episcopos vel pastores, quocumque nomine veniant, constituunt, ii numquam non laici sunt manentque. Si igitur canones schismaticorum ordinationes irritas declararunt, hoc intelligendum est de interdicto perpetuo, de quo Ecclesia dispensare potest⁴.

1) C.12. q.1. c.18. 2) C.1. X. de schism.

3) de consecrat. dist 4. c 40.

4) C.24. q.1. c.37. C.2. X. de schism. S. THOM. *supplem. q.38. art.2.*

VI. HÆRETICI plerumque sunt blasphemorum, blasphemii. Nam qui fidem non tenet, de Deo & de divinis mysteriis, quæ contemnit, irreverenter loquitur; atque hoc ipsum est, quod proprie blasphemiam vocamus. In eundem censum veniunt vanæ & insolitæ execrationes; quarum aliæ aliis pro verborum natura & animi affectu atrociorē pœnam merentur¹. Eodem pertinet perjurium. Nam Deo illudere perjurorum, videtur, qui fidem sub invocatione numinis datam violat, aut Deum vindicem vocat pro-

missi, quod salva fide & sine crimine servare nequit.

1) C. 2. X. de maledic.

sacrilego-
rum, a-
strologo-
rum,

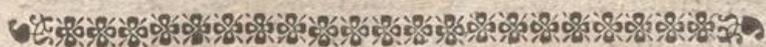
malefico-
rum, di-
vinato-
rum,

supersti-
tioso-
rum,

VII. SACRILEGIUM est quodlibet factum, quo *religio despiciatur* habetur, ut eucharistiæ, sacri olei, sacrorum vasorum, Ecclesiarum, cœmeteriorum profanatio; immunitatis sacrorum locorum violatio in terris, ubi ea observatur; furtum seu usurpatio rerum Deo consecratarum; clericis & religiosis intentata vis ¹. Cum hoc crimine sæpe conjunctum est *fortilegium*, ceteraque maleficia eorum, qui cum dæmonibus commercia jactitant ad furta inveniendâ, ad res futuras divinandas, ad amorem aliorum sibi conciliandum, ad damnum inimicis dandum ². Ejusdem furfuris sunt *magia, astrologia judiciaria, chiromancia* ac reliquæ divinationum species; item conceptiones verborum & characteres certis morbis pellendis aut certis effectibus naturalibus sufflaminandis. Quum inter hæc remedia & effectus eorum nulla sit naturalis proportio; si qui sunt, ii dæmoni adscribendi sunt, quum Deus nullibi miraculis patrâdis semet obligaverit. Si nulli sunt, quod frequentissimum est, criminis loco tamen est professio artium jure divino prohibitarum & animus iis inhiandi. Hæc crimina fere nutrit *superstitio*, quæ generatim indigitat omnes actiones obtentu religionis susceptas, licet nec publico Ecclesiæ calculo adprobatas, nec utiles ad pietatem ³. Notabilis & pertinax superstitio crimen habetur; sed plerumque *languentium* aut

ignorantium morbus est. Moribus nostris laici horum criminum rei non ad judicem ecclesiasticum vocantur, sed ad laicum, qui de iis cognoscit, legum regiarum vindex.

1) C.17.q.4.c.2. 2) C.1.2.X.de fortil. 3) C.26.q.2.c.6.

C A P. I X.

DE INQUISITIONE EJUSQUE
ORIGINE.

I.

INDE a quingentis annis hæresium aliorum-
que criminum causa constituta sunt pecu-
liaria tribunalia, quæ *inquisitionum* vocantur,
quæve per Italiam Hispaniamque, licet in Fran-
cia exulent, tantæ sunt auctoritatis, ut de iis
pauca in medium afferre operæ pretium vi-
deatur. En eorum natales. Supra diximus,
fratres prædicatores maxime convertendis Albi-
gensibus aliisque hæreticis primum destinatos
fuisse, quod munus sibi pariter recens institu-
ti sumserunt *fratres minores*: quorum animis,
dum calerent, utendum censuit pontifex, quum
maximopere proficerent. Nam *voce & scriptis*
refutarunt hæreticos, principesque & populos
excitarunt, ut pertinaces persequerentur pel-
lerentque. Numerum conditionemque hæ-
reticorum cujusque loci exacte explorarunt;
quam diligentes episcopi, quam assidui prin-
cipes, quam prompti ceteri ex plebe essent in
extirpandis hæreticis, curate observarunt, Ro-
mamque retulerunt. Jurisdictione tum qui-

Origo in-
quisitio-
nis.

dem destituti, animarunt tamen nonnumquam magistratus ad proscribendos vel puniendos hæreticos, ac dynastas ad arma sumenda, populumque ad belli societatem signo crucis panno, pectori affixo, excitarunt, harumque expeditionum sociis easdem *indulgentias* dederunt, quas nacti sunt, qui ad bellum sacrum in terram sanctam profecti.

ex edictis
Friderici
II. Imperatoris,

II. QUUM Fridericus II. pontifici Honorio III. reconciliatus Paduæ degeret, die 22. Febr. 1224. quatuor edicta promulgasse dicitur; quibus sæcularibus iudicibus hæreticos, ab Ecclesia iudicatos, puniendos commendavit; obstinatis ignem ultorem; pœnitentibus carceres perpetuos præstituit; pœnas adversus perduellionem & læsæ majestatis crimen ad hæresin extendit, omnesque leges cum jure civili, tum jure canonico adversus hæreticos lætas confirmavit¹. Præterea tuendos recepit *inquisitores*, quod nomen iis, qui hæreticos indagarunt, datum, quodve in quadam lege Theodosii magni adversus Manichæos deprehenditur². Innocentius IV. qui añ. 1243. in solium Romanum evehctus est, observandis legibus hisce perpeti cura invigilavit *Dominicanosque & Franciscanos*, qui Ecclesiæ hac in re utilissimam operam navabant, eximia auctoritate ornavit, & Episcopis, quibus cognitio de crimine hæreseos competebat, adjunxit, atque magistratibus mandavit, ut, ex iudicio *Episcoporum & Inquisitorum*, apparitores conducerent, a quibus hæretici in carceres compingerentur, & bona eorum occuparentur. Hoc ipsum præ-

Inquisi-

præ-

præstitit Innocentius edita d. 15. Mai. 1252. ^{titio Ita-}
bulla ad omnes rectores, consilia & communi-
tates in Longobardia, Emilia & Marchia Tre-
visana, 31. articulis propositis, qui statutis
omnium civitatum inserti sunt³. Quorum pri-
mo magistratus omnes, simulatque munera sua
ineunt, jurejurando ad observantiam illam ad-
stringuntur, ni muneribus excidere, & hære-
seos suspecti censeri malint. Hanc constitu-
tionem, paucis mitigatam, septem post annis
1259. & post eum annis sex Clemens IX. 1265.
renovavit. Sed licet in his tribus provinciis
magna esset pontificis auctoritas, non tamen si-
ne maximo labore firmari potuit inquisitio.
Nam compertum fuit, Inquisitores cæco im-
petu ferri, nimia severitate opes emungere,
officio abuti in vindictam privatam, populof-
que sermonibus suis concitare ad seditiones,
quarum duæ sunt memorabiles, Mediolanensis
1242. & Parmensis 1279. Venetiis inde ab ^{Venetis;}
Innocentio IV. omnes pontifices inquisitionem
obtrudere moliebantur, donec Nicolaus IV. an.
1289. rempublicam eo permoveret; de qua
re certa conventio inita⁴. Veneta igitur in-
quisitio ex curia Romana non pendet; sed du-
cem habet sententiarum executorem, & rei
nummariæ depositarium. In urbe tres sena-
tores; extra urbem rectores civitatum huic ju-
dicio adhibendi sunt. In Tusciam an. 1258.
receptum est hoc tribunal, cui præfecti sunt
familiares D. Francisci, terræ illius alumni.

1) *Novell. collat. 10. Direct. inquis. in fin. auth. l. 10. C. de hæret. & Manich.*

2) *Vid. l. 4. §. 4. & morrem quoque inquisitio extendatur C. de hæret. & Manich.*

3) *Post director. p.6.* 6) *Fra Paolo hist. dell' inquisit.*

Hispani-
ca.

III. INSTINCTU Raymundi de Penaforti an. 1233. inquisitio immigravit in Aragoniam; cognita etiam in nonnullis civitatibus Germaniæ ac Franciæ, præsertim in Occitania, unde ortum habuit; sed in his haud diu commorata. Regnum Neapolitanum ob diffidia regum & pontificum intactum mansit ab hoc judicio, quod in Aragonia quoque elanguit, ac in ceteris Hispaniæ provinciis vix ulla sui vestigia reliquerat. Sed Ferdinandus catholicus, post penitus ejectos Mauritanos, quum novorum Christianorum plerosque videret ad simulationem Christiani ritus compositos, metu eos, præsertim Judæos, quibus terra affluebat, in officio continendos esse censuit. Ejus precibus an. 1483. Sixtus IV. dedit bullam, qua Thomas de Turrecremata, Dominicanus & regi a confessionibus, qui hoc opus urserat in primis, constitutus est *inquisitor generalis*. Quo nomine an. 1484. conventum egit Hispanensem, ubi universus iudicii ordo, quo etiamnum utuntur, designatus est. Idem Thomas an. 1485. confirmatur ab Innocentio VIII. ex quo tempore hoc munus in Hispania semper fuit maximum atque honorificentissimum. Interim pontifici nihil juris in inquisitionem Hispanicam, præterquam quod inquisitorem generalem, quem rex cunctis provinciis præponendum nominat, confirmare solet, qui vicissim ex nutu regis nominat singularum provinciarum inquisitores. Ipse est consilii inquisitorii præses natus absolutaque præditus potestate, semperque a latere regis. Consilium il-

Iud leges inquisitoribus præscribit, eorum lites decidit, peccata punit, ministros inferiores castigat, adpellationes recipit, nec nisi regem agnoscit superiorem, & ex eo pendent ceteræ omnes in Sicilia, Sardinia, ceterisque Hispaniæ terris, immo apud Indos, h. e. in insulis Philippinis & in Americæ continenti stabilitæ inquisitiones ¹. Lusitaniæ regi Joanni III. an. <sup>Lusitani-
ca</sup> 1535. Paulus III. Inquisitionem dedit Hispanicæ simillimam. Hispani hujusmodi tribunal in regno Neapolitano formaturi impediuntur a pontifice, quia subjiciendum foret consilio inquisitorio Hispanico. Unde in illo regno hæretici judicantur ab Episcopis vel a pontificis, i. e. inquisitorum Romanorum delegatis, quibus tamen venia proregis opus est. Simile quid ausi sunt Hispani in Belgio, ubi dux Albanus regnante Philippo II. armata manu rem aggressus est. Cujus immanitatis metu defecere Batavi cum fœderatis provinciis; nec in reliquo Belgio inquisitionis ullum monumentum.

1) LUD. A PARAMOL. 8. tit. 2. c. 8. l. 2. tit. 2. c. 3.

IV. IN FRANCIA, quum recentiores hæreses efflorescerent, querelæ audiebantur de negligentia Episcoporum in perquirendis puniendisque ea labe infectis. Unde decursum ad judicia extraordinaria. Nam Parisiensis senatus ab Episcopis impetravit literas, quibus senatoribus clericis vices suas demandarunt, ex quibus compositum est concilium inquisitorum a Clemente VII. an. 1525. confirmatum ¹. Sed inciderunt bella civilia & edicta pacificationum, quibus hæc omnia abolita, ut nullum

inquisitionis Francicæ superfit vestigium, præterquam quod Tolosæ modico stipendio alitur quidam e familia dominicanorum, qui inquisitor audit, sed sine ulla functione.

1) *Preuv. Gall. l.2. c.28.*

Romana,

V. Ex hæresi Lutherana ansam arripuit Paulus III. Romæ instaurandi hoc tribunal, quod remissum erat sæpius; instituta congregatione cardinalium, cum potestate absoluta de hæresi similibusque criminibus cognoscendi, inquisitores instituendi & destituendi, eisque normam functionum præscribendi. Quum Sixtus V. diversas alias congregationes, quæ Romæ florent, instituisset; huic primum locum adsignavit. Constat ea cardinalibus septem ac diversis ministris, præsidemque habet ipsum pontificem, ejusque potestas per omnem Italiam, immo, si papam audias, per totum orbem terrarum extenditur.

Index expurgatorius,

VI. IN TERRIS, quibus inquisitio recepta est, competit ei jus lectionem librorum, qui periculosi videntur, prohibendi, & prohibitos libros auferendi; eos autem, quorum nonnulla loca suspecta sunt, expunctis suspectis versiculis vel vocabulis, corrigendi: sine qua mutilatione venum exponi nequeunt¹.

1) *Vid. præfat. indicis Hispan.*

C A P. X.

DE PROCESSU INQUISITIONIS.

I.

TRIBUNAL inquisitionis eo nomine maxime terribile fit, quod novissimæ constitutiones adversus hæreticos strictè observantur, quæ tamen *generales* sunt, & ex mente legislatorum etiam ab ordinariis h. e. ab Episcopis seu eorum officialibus observandæ. Hæ leges volunt, ut qui sine alia probatione *sola fama* hæreseos notam contraxit, adigatur ad purgationem canonicam, quæ fit per testes juratos: qua de re infra ¹. Suspectus autem abjurare debet ². Distinguuntur autem tria suspicionum genera; suspicio *levis*, *vehemens* & *violenta*. Vehemens infert præsumtionem juris, contra quam valet probatio, veluti esus carnis die prohibito; prolatio errorum in rebus fidei. Qui post probationem recidit in eandem suspicionem, habetur pro *relapso*, licet antea crimen non probatum fuerit ³. Suspicio violenta foret, si quis hæreticorum conventicula frequentaret, si ultra annum excommunicationem *de causa fidei* perferret. Hæc operatur *præsumtionem juris & de jure*, contra quam nulla admittitur probatio, acceleratque condemnationem hominis tanquam hæretici ⁴. Jam vero qui ex suapte confessione hæreseos convincitur, licet resipiscat & ejuret errorem, damnatur ad condignam pœnitentiam vel ad perpetuos carceres, ut per omnem vitam in

Inquiriti
quomo-
do puni-
antur?

pane & aqua pœniteat⁵. Si relapsus est, licet resipiscat, judici sæculari ad comburendum traditur, ita tamen, ut sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ non denegentur⁶. Qui convictus impœnitens manet ac pertinax, etiam si relapsus non sit, flammis traditur. Idem supplicium manet eum, qui aliunde convinci potest, licet ipse neget hæresin, ac fidem profiteatur catholicam⁷. Hæ sunt hæreticorum pœnæ novis legibus constitutæ⁸.

1) *Director. inquis. part. 3. c. 38.*

2) *C. 13. adjicimus X. de hæret. C. 8. de hæret. in 6.*

3) *C. 8. eod.*   4) *C. 7. eod.*

5) *C. 9. c. 15. X. de hæret.*   6) *C. 4. de hæret. in 6.*

7) *Concil. Biterris. 1246. c. 9. C. 13. X. de hæret.*

8) *Direct. inquis. p. 2. c. 34.*

Ordo
proce-
dendi.

II. ORDO autem procedendi is est. Inquisitor mandatum a pontifice vel pontificis vicariis acceptum exhibet Episcopo seu ejusdem *vicario generali* & ministris tribunalium sæcularium, hosque adigit ad jusjurandum de executione legum civilium & ecclesiasticarum adversus hæreticos. Primi inquisitores a principibus literas liberi comæatus & ab eorum ministris hoc jusjurandum tam rigide exege-
runt, ut, si id facere detrectarent, ipsos excommunicarent, officiis removerent, civitatesque interdicto premerent. Sed postquam certa tribunalia habent, eorumque jurisdictio agnita est; violentis illis mediis abstinere. Longinquis terris, si magnus ei campus est assignatus, inquisitor dare potest delegatos, sibi-
bitnetque adjungere *vicarium generalem*. Habet autem promotorem seu fiscalem, scribam,

qui aliunde debet esse persona publica, veluti notarius apostolicus, pluresque *familiares*, qui suæ & inquisitoris securitati arma gestant, suspectos in vincula rapiunt, secretique plerumque sunt denuntiatores. Pro natura & moribus provinciæ plures vel pauciores ministros habet, & quum in Hispania plurimum possit, duodecim ministrorum numerantur genera: quo ipso ejus jurisdictio mirifice amplificatur, quum omnes illi homines in causis cum *civilibus*, tum *criminalibus*, coram inquisitione non solum conveniendi sint, sed & ipsi alios conveniant¹.

1) *Direct. part. 3. per 101. PARAMO de inquis. Tolet. l. 3. 4. 5.*

III. INQUISITOR munus suum ^{a moni-}solemni oratione in æde primaria, in qua proponit *edictum fidei*, auspicatur. ^{toris,} Sic adpellant monitum generale ad omnes homines, ut intra certum tempus eos omnes, qui hæreseos, apostasiæ ac similibus criminum suspecti sunt, denuntient, revelentque, quæ norint. Terminus præstituitur 30. vel 40. dierum, intra quem qui veniunt ac semet ipsos accusant, liberantur a pœnis consuetis: unde *terminus gratiæ* audit. Hoc edictum non solum sub auspiciis muneris, sed etiam in *visitationibus* proponi solet. Posthæc accusationibus vel denuntiationibus aures præbet, vel ex officio, ut judex ordinarius, ex sola forma inquirat, & suspectum, si gravatus est, in carcerem abripiendum jubet, interrogatque, licet tumultuarie, quia novæ leges permittunt, ut causæ

hæreticorum summariter tractentur, & hæreseos crimen, ceteris omnibus execrabilius, nullum favorem mereri videtur. Inquisitor autem cuncta alta nocte premit, ne accusati vel ignem ultorem effugere, vel erroribus ceteros contaminare queant. Præparata causa, adhibito Episcopo vel vicario suo generali, itemque doctorum vel aliorum proborum virorum concilio, sententiam profert². Sententia autem pro varietate diffamationis, suspicionis, convictionis, item pœnitentiæ & impœnitentiæ, est varia. Pronuntiatur autem in loco publico, cum debita solemnitate: & hoc ipsum est, quod Hispani ACTUM FIDEI (*Auto de fe*) adpellant. Quem ut tanto celebriorem reddant, plerumque plures diversorum criminum reos asservant, quos simul supplicio tradant. Attollunt in loco frequenti suggestum, ex quo inquisitor vel socius verba facit ad populum de *fide*, deque erroribus reorum, quos in sublimi loco expositos ostendit populo. Denique sententia fertur ac singuli sine mora perimuntur.

1) C. 20. de hæret. in 6. 2) Cl. 1. de hæret.

partu.

IV. QUI convicti aut violenta suspicionem gravati, sed pœnitentes sunt, ii publice abjurata hæresi absolvuntur ab excommunicatione. Insigne pœnitentis accipiunt vestem, quam *saccum benedictum* (*sanbenito*) vocant, quæ est instar humeralis, cruce Andrea a tergo & in pectore signatam, quamque, quoad vivunt, gestare, ac certis diebus ad portam ecclesiæ cum cereo accenso in manibus se

sistere, vel similem pœnitentiam agere tenentur. Nonnumquam in perpetuum carcerem detruduntur¹. Qui convicti sunt & impœnitentes, vel pœnitentes & relapsi; illi, si sunt in ordinibus, de gratu dejecti, curiæ sæculari traduntur ad supplicium². Equidem sententiæ inseritur formula, qua inquisitor & episcopus efficaciter intercedunt, ut citra mortis periculum iudex sententiam moderetur³. Sed formula nuda est, qua ecclesiastici iudices irregularitatis suspicionem amoliuntur. Nam si iudex vel recusaret, vel momentum differret exsequi leges imperiales, quæ ultimum supplicium in hæreticos constituunt, excommunicandus foret⁴. Ad omnem scrupulum amovendum, Paulus I V. ab hoc irregularitatis genere immunes declaravit, qui præsentente pontifice in causis criminalibus consulti suffragantur ad mortem vel corporis mutilationem: quod a Pio V. probatum & ad omnes inquisitores eorumque consiliarios extensum est⁵. Actibus fidei interfunt iudices laici eorumque ministri, quibus simulatque rei traditi sunt, discedunt ecclesiastici, laicisque permittunt, ut sententiam reddant, exsequanturque subito. Atque hoc est in Hispania omnium spectaculorum maximum: quod ut eo terribilius reddant, impœnitentes, saccis nigris, quibus flammæ infernales & dæmonum figuræ depictæ, indutos, in rogam conjiciunt. Hac severitate opus esse existimant, ut metu maliquidquid Judæorum ac Maurorum superest, qui ingenium nondum mutarunt, in officio contineatur.

- 1) PARAMO l. 1. c. 2. c. 5. 2) C. 9. X. de heret.
 3) C. 27. X. de verb. signif. 4) C. 8. de heret. in 6.
 5) PEGNA in 2. part. direct. comm. 20.

Inquisi-
tio, in
Francia
exul, im-
probatur.

V. ALIA Francis sedet sententia, persuasis, ad ulciscenda crimina ecclesiastica, quum episcoporum sufficiat auctoritas, opus non esse delegatis extra ordinem, qui ad ultimum in tribunal ordinarium abire possent. Nam verendum est, ne homines, alienæ jurisdictionis administri, mandati regulas migrent, culpasque ac suspiciones augeant exaggerentque, ut sit, quod agant. Porro inconcinnum est, ut in terris, in quibus per duo sæcula hæretici non tolerantur, quotidie hæretici vel apostatæ inventi puniantur. Præterea metus ille *hypocritas* quidem, at *vere Christianos* non faciet. Severitas utilis est reprimendis nascentibus hæresibus; sed si omni tempore atque omni loco ad præscriptum legum stricte adhibetur, sacra nostra exosa reddit, efficitque, ut justitiæ obtentu maxima mala patrentur. Haud postrema pars libertatis ecclesiæ Gallicanæ in eo posita est, quod has novas leges & hæc nova tribunalia, quæ nihil cum indole veteris ecclesiæ commune habent, procul habuimus.

C A P. X I.
D E S I M O N I A.

I.

Simoniaci unde audiant?

MAXIMUM post hæresin crimen est *simonia*, quam & ipsam veteres sæpe hære-

fin adpellant, quum vix fieri posse credant, ut ad emendas res spirituales accedat, qui a fide non aberraverit. Huic crimini nomen a Simone Mago, primo hæresiarcha, qui Petro pro donorum divinorum communicatione aurum obtulit¹. Celebre ejusdem criminis exemplum est in Veteri Testamento Gehasi, Eliæ prophetæ famulus². Observandum itaque est præceptum domini, apostolos ad prædicandum & mirabilia opera edenda emittentis, ac dicentis: *Gratis accepistis, gratis dabitur*³. Non vero imitandi sunt falsi doctores, quorum meminit Paulus, qui religionem *quæstui habent*⁴. Majore ignominia verbum Dei & sacramenta obrui nequeunt, quam si rebus profanis ac pretio parabilibus æquiparantur; nec ministerium ecclesiasticum turpius fœdatur, quam si in matrimonium ac quæstum vertitur.

- 1) *Act. VIII. 18.* 2) *2 Reg. V. 20.* 3) *Matth. X. 8.*
4) *1 Tim. VI. 5.*

II. SIMONIACI ergo sunt, qui præ- qui sint ¶
dicationem verbi & sacramentorum administrationem emunt vendunt, sic, ut docere, baptizare, remittere peccata, sine pretio recusent. Simoniaci sunt, qui ordinationem episcoporum, presbyterorum, diaconorum, aliorumque ecclesiæ ministrorum, & per consequens collationem officiorum, & beneficiorum ecclesiasticorum emunt vendunt. Nec solum collatio officiorum & beneficiorum; sed & omnes actus eo pertinentes, ut electio, confirmatio, nominatio, præsentatio, resignatio,

exploratio, possessio, inauguratio, instrumentorum expeditio, debent esse gratuita¹. Damnatur etiam subtilitas argutantium, officium quidem esse debere gratuitum; beneficium autem pretio aestimari posse. Nam beneficium ita officio innexum est, ut ab eo pactis privatorum separari nequeat. Officium autem est res mere spiritualis². Dispensatorum & defensorum officium olim versabatur in bonis ecclesiæ externis, & tamen concilium Chalcedonense illud æque ac cetera omnia vendi prohibuit³. Canonum jure simoniaci sunt, qui aliquid exigunt pro licentia docendi⁴; pro admissione ad vitam religiosam, cui pœnitentia & uberior perfectio proposita esse debet⁵; pro sepultura ecclesiastica; pro consecratione ecclesiarum; pro benedictione nuptiali⁶. Hæ fere res illæ sunt, quæ in quæstum verti non debent.

1) C. 1. q. 1. c. 8.

2) Pragmat. de elect. §. 4. & de annat. Concil. Trid. sess. 21. c. 1. sess. 24. c. 14. stat. Bles. art. 20.

3) C. 1. q. 1. c. 8. 4) tit. X. de magistr.

5) C. 40. X. de simon. 6) C. 8. c. 9. eod.

non præ-
siste
mentes,

III. PRETIUM, quod prohibetur, non consistit solum in pecunia numerata; sed & in quavis re, quæ pecunia aestimari potest; immo & in officiis alteri præstitis, licet estimationis sint incertæ. Beneficia, quandoquidem de his maxime sermo est; dignitati personarum; non gratiæ, non retributioni, non aliis externis causis danda sunt. Commendationibus tantum dignitas personarum collatoribus est proponenda.

IV. VENDITIONIS vocabulo intel-
liguntur omnes contractus venditioni affines, ut locatio, conductio, census constitutio. Nam iis temporibus, quibus feuda & bona censitica constitui cœpere, idem de beneficiis nonnulli facere audebant: quod improbatum¹. Prohibitum est etiam rem spirituales cum re temporalis locare. Horum contractuum anima est consensus, quem in hoc argumento semper eruere magni laboris est, & ad crimen determinandum necessarium. Non enim absolute prohibemur occasione functionum spiritualium accipere, quod donatur non ex pacto². Christus ipse apostolis permittit vivere sumptibus eorum, quos docent, quum dignus sit, qui laborat, mercede sua³. Ipse indulgit, ut sanctæ mulieres comites de bonis suis ei suppeditarent⁴. Ut sacerdotes veteris Testamenti vixere ex altari; sic dominus vult, ut annuntiantes evangelium ex evangelio vivant. Et si populo spiritualia profundimus, quid justius, quam ut temporalia metamus⁵?

1) *l. 1. X. ne pralati vices.* 2) *C. 18. X. de sim.*

3) *Luc. X. 7.*

4) *Luc. VIII, 3.*

5) *1 Cor. IX. 3. Vid. part. II, c. 10.*

V. IGITUR distinguendum inter re-
tributionem permissam, & inter quæstum seu
mercimonium prohibitum. Non enim simonia-
cum est, accipere, quod sponte offertur in-
tuitu functionum nostrarum sacrarum; licet
canones hoc nonnumquam ad maiorem cau-
tionem prohibuerint, quia in foro externo
haud facile discernitur, num retributio sit pla-
ne libera, neque arte quadam ab accipiente

sed quo-
vis pacto
sibi pro-
spicien-
tes.

non re-
tributio-
nem
sponte
oblatam
accipien-
tes.

elicitæ. Nec simoniacum est, accipere, immo & in iudicio prosequi, retributiones, veteri observantia, legibusque & statutis locorum præscriptas¹; licet ab initio innoxia non fuerint: modo animus purus, nec alia sit intentio, quam ut necessaria vitæ subsidia habeamus. Ex hoc principio excusantur annatae & quidquid pontifici datur pro beneficiorum provisionibus, quod speciem tributi præbet, quale ecclesia necessitatibus aulae Romanæ suppeditandum recepit². Idem dicendum de jure deportus; de juribus tabularii, & cancellariae, quæ usu invalescere possunt, si sint modica³.

1) C. 42. X. de sim. 2) S. Thomas 2. q. 200. art. 2. 3. Pragmat. de annat. §. voluit tamen.

3) Concil. Trid. sess. 21. c. 1.

Simoniam
multiplex

VI. SIMONIA autem est, de re spirituali quocumque modo pacisci aut conventionem inire, veluti si dicerem: Non prædicabo, non sacramentum hocce administrabo, non conferam, non resignabo tibi hoc beneficium, nisi dederis mihi centum. Vel si alter diceret: Quod tibi dari vis, ut des? Immo ne quidem diserta & crassa hujusmodi conventionem, sed animo solo simonia committitur, quibuscumque verbis utaris, immo etiam si verba non interveniant, quum Deus cor respiciat; immo ne quidem opus est, ut conventio impleta sit. Interim hi diversi gradus naturam criminis alterant. Unde doctores distinguunt inter simoniam *mentalem*, *conventionalem* & *realem*¹. *Mentalis* est, quæ intra voluntatem subsistit, nec in actum externum prorumpit, veluti si collatori munusculum offero

mentalis,

sub spe obtinendi beneficii; de qua tamen nullam mentionem facio. Hæc simonia, ad forum conscientia remittenda, in foro externo habet impunitatem. *Conventionalis* est, quæ ^{conventionalis,} se exferit per pactum expressum vel tacitum, verbis ac signis declaratum: sic ut alter alterius propositum perspexerit, licet impletum non sit. Horum uterque plecti potest in foro externo. *Realis* denique ea est, quæ utrim- ^{realis.} que adimpleta. Et hanc quidem maxime detestantur canones, qui omnes ad eam concurrentes, veluti proxenetas, depositarios, simoniacos declarant.

1) NAVARR. *Man. c. 23. n. 103. &c. Gloss. in C. un. de Cleric. non resid. in 6.*

VII. POENAE hujus criminis sunt, ^{poenæ.} clericorum quidem, dejectio e gradu; laicorum excommunicatio. Præterea simoniaci nullum ex hoc crimine fructum reportare debent. Unde veteres canones ordinationes simoniacas irritas declararunt, i. e. illicitas, prout de hæreticis diximus; ut, qui ita ordinati sunt, officium facere non possint, ni irregulares videri velint. Collatio beneficii simoniaca absolute nulla est, & beneficium vacuum manet ac *impetrabile*; immo possessor simoniacus ad fructus perceptos restituendos obligatur. Immo etiam ceteris beneficiis, si qua habet, excidit spoliaturque.

VIII. SIMONIAE species vel adjunctum sæpe est *fiducia*, quam in causis beneficiariis haud inconcinne *fideicommissum* adpella- ^{Confidentia est Simonia species.}

res. Est enim pactum, quo alteri beneficium ea lege traditur, ut fructus, vel post certum tempus ipsum titulum, alteri reddat. Prioris exemplum sit militum ductor, qui impetratum a rege pingue beneficium conferendum curat in fratrem aut sacellanum, ut modica pensione contentus majorem reddituum partem ipsi tradat. Posterius faciunt, qui pingue quoddam beneficium, universæ familiæ alendæ idoneum, familiæ servaturi, post mortem titulati curant, ut beneficium conferatur amico, quid id veluti depositum custodiat, dum puer e familia, cui id destinatur, legitimam ætatem attigerit. Hæc ingeniosa fraus exeunte sæculo XVI. Francis nostris fuit commendatissima, quum multa majora beneficia, immo & episcopatus, alieno nomine possiderentur a feminis & ab hæreticis. Hujus criminis eadem pœnæ sunt quæ simoniæ. Nam præter restitutionem locum habet excommunicatio ipso facto & omnium reliquorum beneficiorum privatio¹.

1) *Constit. Pii X. d. 1. Jun. 1569.*

CAP. XII.

DE HOMICIDIO ET DE
CONCUBINATU.

I.

Assassinia

HACTENUS de criminibus, quibus maxime divina majestas læditur; sequuntur, quæ in homines committuntur, in quibus familiam ducit homicidium, homicidii-
que

que atrocissima species assassinium, quod consistit in locata opera ad occidendum alterum. Concilium Lugdunense II. non solum in hos homines, & qui eorum operam conducunt; sed etiam in eorum fautores, & receptatores statuit excommunicationem & privationem omnium officiorum & beneficiorum¹. Duella, quoque legibus ecclesiasticis² prohibita sunt, ex quo barbarorum moribus inveterata publice inibantur, æque ac torneamenta³. Ut sepultura ecclesiastica privandi sint, qui in duellis occumbunt⁴. Sed hæc male observantur, belle succedentibus torneamentis, & in Hispania concursationibus cum tauris, quæ sub iisdem pœnis sunt prohibita. Sunt etiam severæ pœnæ statuta in eos, qui abortus procurant, animasque infantium baptismo privatorum salute privant⁵; in parentes, qui partum exponunt; qui infantes in lecto secum jacentes in somno suffocant⁶.

1) C. 1. de homic. in 6.

2) t. 2. X. de purg. vulg. t. 2. X. de cler. pugn. in duell.

3) t. 2. X. de torn. Concil. Trid. sess. 25. c. 19.

4) Constit. Pii V. d. 1. Nov. 1567.

5) C. 20. X. de homic. 6) C. ult. X. de his qui fil. occid.

II. HOMICIDIUM clericorum, & quævis clerico illata vis, acerbissime vindicatur. Qui clericum extra casum inculpatae tutelæ verberibus afficit, ipso facto excommunicatus censetur¹; & qui vasallus episcopi aut patronus presbyteri eadem molitur, feudo vel jure patronatus excidit². Similiter clerici, qui aliis vim inferunt, atrocibus pœnis castigantur. Iis enim, ne quidem justo bello, arma

gestare permiffum³. Clericus percuffor officio privatur⁴, & fi quem, etiam casu, occidit, irregularis fit, nifi casus prævideri non potuit, & clericus verfatus fit in re licita, veluti sacerdos ille, qui tintinnabulum pulfans impulfu illo tintinnabulum præcipitavit in puerum adftantem, qui necatus est⁵. Qui femetipfos interimunt, peccatores impœnitentes habentur, privanturque ecclefiaftica fepultura & precum fructu⁶.

1) C.17. q.4. c.29. 2) C.12. X. de pœnis.

3) C.23. q.8. c.6. 4) C.1. X. de cler. percuff.

5) C.23. X. de homicid. 6) C.23. q.1. c.12.

adulteri
qui fint ?

III. PROXIMUM ab homicidio crimen est adulterium, quo pertinent omnes illicitæ conjunctiones, quibus genuini natales vitiantur, natiq; opprobrio & infamia obruuntur. Hujus generis crimina ad præfcriptum juris divini fevere ulcifcitur ecclefia, virique adulterium æque ac uxoris, fi nofcitur, condemnat¹. In Francia tamen judex Ecclefiafticus in laicis adulteros in foro externo non animadvertit. Adulterium impedit matrimonium, contrahendum inter eos, qui id commiferunt promiffio matrimonio, fi liberi fuerint². Omnis conjunctio vel concubinatus vivo marito aut vivente uxore est revera adulterium.

1) C.32. q.1. c.ult. 2) C.31. q.1. c.5.

concupi-
natus
prohibi-
tus.

IV. CONCUBINATUS, jure civili toleratus vel faltem impunitus, jure ecclefiaftico crimen reputatur. Laici, five conjugati, five cœlibes, in hoc crimine hærentes, ab ordinario ex officio funt reprehendendi, & post tri-

nam admonitionem, si parere nolunt, excommunicandi¹. Concubinæ autem ex locis, quibus scandalo sunt, manu militari expelluntur. Clericorum concubinatus majus flagitium involvit, primis sæculis inauditum. Non enim ordinabantur, nisi qui lecti & assidua probitate conspicui essent; inferiores autem, quorum major numerus, plerique uxores habuere. Sed sæculo X. clericorum, etiam presbyterorum, concubinatus publico usu sic vulgatus erat, ut propemodum permissus crederetur. Unde plures constitutiones natae². Plebi injunctum, ne Missam concubinarij frequentet, officio privandi³. Sed malo intenso, pœnarum rigor remissus. Ex sententia concilii Basileensis⁴ hujusmodi homines statim fructu trimestri beneficiorum, & si intra terminum concubinas non dimittunt, ipsis beneficiis privandi sunt. Si qui ad vomitum redeunt, irregulares censentur. Concinit huic decreto jus nostrum⁵, temperatque concilium Tridentinum⁶ statuendo, ut post primam admonitionem tertia; post secundam omnibus fructibus priventur & suspendantur; post tertiam beneficio destituantur & irregulares censeantur. Si redeunt ad ingenium, excommunicantur. Concubinæ autem intuitu clericorum non solum eæ reputantur, de quibus id certum est; sed etiam omnis generis feminæ, in quas cadit suspicio⁷. Puniuntur etiam vel minima delicta, quibus clerici violant votum continentiae. Olim post pœnitentiam decennalem demum veniam sunt consecuti; veteres autem eos sine mora removerunt⁸. Clericus, qui contra naturam luxu-

riatur, carceri perpetuo ad perpetuam agendam pœnitentiam mancipatur, ut ab oculis populi tanti sceleris memoria removeatur⁹.

1) *Concil. Trid. Sess. 24. c. 8.*

2) *PETRUS DAMIAN. opusc. 12. in opusc. 18. c. 4. & dissert. 2.*

3) *c. 5. D. 32.* 4) *Sess. 20.*

5) *Pragmat. tit. 19. 20. & concordatum tit. 32.*

6) *Sess. 25. c. 14.* 7) *c. 5. D. 32.*

8) *c. ult. D. 61. c. 4. D. 81.* 9) *C. 4. X. de excess. præl. C. 13. X. de vit. & honest. cler.*

C A P. X I I I.
D E U S U R I S.

I.

Pro usu
rei fungi-
bilis ni-
hil,

RATICNE contrectationis & usurpationis rei alienæ, non furtum solum & spoliū damnat ecclesiæ; sed etiam usuras rejicit, jure civili paganis permittas, nec Judæis jure divino intuitu extraneorum interdictas¹, aut intuitu proximi prohibitas. Jam vero Christus, optimus legum interpret, non solum docuit, quemlibet hominem esse nostrum proximum²; sed etiam diserte præcepit, ut mutuū demus, nihil inde sperantes³. Eaque constans & perpetua ecclesiæ catholicæ sententia fuit, neque ex pecunia, neque ex ceteris rebus fungibilibus, quæ secundum quantitatem æstimantur, h. e. quæ pondere, numero & mensura constant, veluti frumento, vino &c. mutuo datis, quæstum esse faciendum⁴. Idque ex ea ratione, quia contractibus proposita est summa æqualitas, ut alter, quod ipsi expedit, obtineat

pro eo, quod alteri expedit. Quod videre est in permutationibus, ubi quod æqualitati deest, pecunia suppletur. Sic in emtione venditione id agitur, ut pretium merci quam potest fieri exactissime æquetur. Deinde quod lege humanitatis jubemur res innoxia humanitatis, quæ nobis non necessaria sunt, & alteri profunt, alteri concedere, ut, erranti viam monstrare, lumen accendere. Quod est fundamentum contractuum gratuitorum, ut mutui & depositi. Amico enim officium custodiendi ejus pecuniam eadem solertia, qua meam, detrectari non potest, & injustus foret, qui ob hoc officium præmium posceret. Pari ratione amico, de cujus candore persuasus sum, non deneganda est pecunia, mihi inutilis & ipsi necessaria, quam si stato tempore reddit, nihil amplius salvo jure petere possum.

- 1) *Lev. XXV. 36. 37.* 2) *Luc. X. 29.* 3) *Luc. VI. 34. 35.*
4) *Conc. Nicæn. c. 17. C. 14. q. 3. & 4. per tot.*

II. ALIUD dicendum de certis corporibus, veluti de utensilibus, de equo, domo, in quibus proprietas distinguitur ab usu, quem præstant salva substantia, licet deteriora fiant ^{pro usu rei non fungibilis aliquid peti potest.} Quæ licet gratis concedi possint; injustum tamen non est, pretium pro usu eorum postulare. Nam licet post usum corpus reddatur, non tamen prorsus idem redditur, quod datum est. Usu enim atteritur plus minusve pro usus diurnitate & modo; & illa attritio pretio æstimari potest ad obtinendam perfectam æqualitatem. Host est fundamentum pretii locationis, quod longa consuetudine æqualitatem il-

lam superare potest, quum multi sint, qui sæpe eodem tempore ejusdem rei usu opus habent. Sed qui ad annum mille mutuatur, & post annum mille restituit, exacte reddit, quod accepit, ut jure nihil amplius postulare queas.

1) S. THOM. 2. 2. q. 78. art. in corp.

pro usu
pecuniaz
meæ qui-
bus casu-
bus usu-
tas pete-
re pos-
sim?

III. DUO tamen sunt necessaria: primum, pecuniam tibi, quum mutuo dares, fuisse inutilem; alterum, ut stato tempore sit red- dita. Nam si restitutio differtur, & ex mora tibi damnum enascitur; justum est, ut tibi id resarciatur, officiumque amico præstitum non noceat rei tuæ familiari. Et quoniam probatio & æstimatio ejus, quod interest, in foro externo difficilis est; leges civiles id semper, ubi debitor in mora est, præsumunt, & nostris in provinciis ad vicesimam reducunt annuam. Atque ex hoc fundamento in judiciis *interesse* adjudicatur postulantis¹. Similiter si pecunia mutuo data mihi necessaria vel utilis foret ad redimendum censum, ad annonam comparandam, quæ angustior post redditur; item si interea prædium magni proventus exiguo pretio emere potuissem; jure lucri cessantis & damni emergentis restitutionem postulo². Et quia mercatores continuo nummos in comparandis mercibus utiliter collocare possunt; licet eis *interesse*, h. e. pro lucro cessante aliquid petere: quod tamen certum & *radicatum* esse debet, veluti si arator sumeret frumentum ad sementem faciendum³.

1) Gloss. in c. 8. X. de usur.

2) Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. & ibi Cajetan.

3) C. 6. & c. navig. in fin. X. de usur.

IV. PECUNIAE fructus permittitur porro, si contractus magis in societatem inclinat, quam in mutuum. Si duo in societatem negotiatoriam coeunt, quorum alter pecuniam confert, alter operam; justum est, ut lucrum æque ac damnum partiantur: quod est fundamentum *affecurationis* ac ceterorum contractuum maritimorum. Constituitur pecunia in lembum mercatorium, ea lege, ut lembo pereunte, pecunia amissa sit; lembo redeunte, ingens lucrum capiatur. In hoc negotio nullum mutuum: manet enim quisque pecuniæ suæ dominus. Est potius emtio spei, ut qui retis jactum emeret ¹.

Usuræ vitium non habent
i. societates mercatoriarum.

1) l. 8. de contrah. emt.

V. ALIUS pecuniæ legitimus fructus nascitur e censuum constitutione, quam post longam fluctuationem adprobavit ecclesia ². Permissum enim est, prædium quingentorum annuorum vendere pro decies mille cum pacto de retrovendendo pro eodem pretio in perpetuum, ut tamen ad redemptionem cogi non possimus. Cur igitur non liceret decies mille accipere & annum censum quingentorum pendere, eaque de re creditori in fundo vel in aliis rebus, in quibus securus esse potest, hypothecam constituere? Atque hoc modo census constituuntur: quod negotium toto cælo differt a mutuo, qua fors alienatur in perpetuum, ita ut repeti nequeat, quoad creditor de census solutione securus est.

2. census annui,

1) C. 6. X. de usur. constit. Martin. V. & Calixti III. extrav. comm. de emtion. Constit. Pii V. 1564.

Z 4

3. reditus
vitalitii,

4. montes
pietatis?

VI. PERMISSI quoque sunt reditus ex contractu vitalitio, veluti si Nosocomio cui-dam do decies mille, ut quoad vixero mihi det mille annuos. Hoc enim est donatio sub con-ditione onerosa facta, vel, si mavis, venditio lucri fortuiti, quia contingere potest, ut po-stridie vivere desinam. Nova species similis acquæstus, quæ proxime ad usuras accedit, est institutum *montium pietatis*, qui vocantur ¹. Quod nomen inde habent, quod pauperes eo recurrere, necessitatibusque promptum auxi-lium arcessere possunt. Sunt autem montes pietatis emporia, in quibus iis, qui pignora adferunt, datur tantum pecuniæ, quantum postulant. Quæ si stato tempore reluunt, præ-ter pecuniam mutuo sumtam solvunt modicum pro labore scribendi, pignora custodiendi, proque scribarum salario. Si fallunt, pignora venduntur, pretiumque, deducto debito ac deductis deducendis, debitori restituitur. Ta-lia instituta in Italia ac in Belgio celebrantur. Paucis: contractus legibus principum Christia-norum adprobat, & longa consuetudine in-veterati, temere ac sine consideratione *utilita-tis publica* ac fundamentorum jurisprudentiæ, non sunt damnandi. Aufert homini suum, qui indebitum restitui postulat. Interim in foro externo in negotio pecuniario multa adpro-bantur, quæ in foro conscientiæ non consistunt. Nam leges civiles ad evitandum majus malum sæpe minus permittunt, & hominum consue-tudines vetustissimæ nullo tempore vincent ob-servantiam legis Dei ². In primis cautione opus in allegatione lucri cessantis & damni

emergentis: in cuius æstimatione facile fallimur, si non credimus dicto Apostoli: qui divites fieri cupiunt, in varias tentationes incidunt³, & Christo, dicenti, fieri non posse, ut Deo simul & Mammoni serviamus⁴. Hæc qui pensitat, in dubio suum potius jactabit, quam alieno damno ditescere cupiet.

1) Bulla Leonis X. in concil. Later. sess. 20. inis.

2) THOMAS. d. q. 78. art. 1. ad 3.

3) 1. Tim. VI. 9. 4) Matth. VI. 24.

VII. PROPRIÆ sic dictæ usuræ sunt ^{usura} ^{proprie} ^{dictæ} ^{prohibi-} ^{tæ.} lucrum, quod ex mero mutuo capitur, ita ut post termini lapsum plus exigatur, quam mutuo datum est, sive ex chirographo, sive ex pignore, sive sub specie pœnæ, venditionis, hypothecæ, vel cujuscumque contractus liciti, nam modi fere usuras palliandi infiniti sunt. Fundamentum semper exquirendum, ac dispi-ciendum est bona fide, num lucrum quæsitum sit, an damnum saltem evitare voluerimus. Usuræ itaque Christianis omnibus sunt prohibi-tæ. Concilium Lateranense III. usurarios sa-cramentis & ecclesiastica sepultura privandos, & oblationes eorum repudiandas esse censet¹. Concilium Lugdunense II. prohibet, ne eis hospitia præbeantur, ne ædes eis locentur². Ipsi non solum, sed & liberi ac heredes eorum tenentur usuras restituere³. Meliori jure severioribus pœnis castigantur clerici usurarii, qui præ ceteris Christianis turpe lucrum fuge-re, & humana spernere debent⁴. Concilium Nicænum⁵ ab officio eos removendos censet, quod pluribus canonibus repetitum⁶.

1) C. 3. X. de usur. C. 14. q. 5. 2) C. 1. de usur. in 6.

- 3) C. 14. q. 6. c. 9.   4) C. 14. q. 4. c. nec hoc.
5) C. 17. D. 46.   6) Dist. 47. per tot.

crimen
falsi.

VIII. CRIMEN falsi gliscere cœpit inter clericos, ex quo Roma arcessi cœperunt literæ gratiæ vel justitiæ. Quod apparet ex constitutionibus Innocentii III. præsertim ea, qua falsarum bullarum fabricatores excommunicandos censet, & eos, qui eas in subsidium vocant, e beneficiis exturbandos ¹. Agentes in rebus, qui nunc instituti sunt, præstant, ut falsa difficulter & raro committi possint. De ceteris criminibus nihil singulare habent canones, Ecclesia enim non solum ea, quæ contra legem Dei militant; sed etiam ea, quæ legibus humanis prohibentur, condemnat: quia lege Dei jubemur sæculari potestati obtemperare ².

- 1) C. 7. X. de crim. fals.   2) Rom. XIII. 1.

C A P. X I V.
DE DELICTO COMMUNI ET
CASU PRIVILEGIATO.

I.

Ecclesia
olim non
cognovit
de crimi-
nibus.

ECCLESIA principio solum delicta mere ecclesiastica judicavit, quia Christiani criminum publicorum exsortes erant. Si qui e nostris, inquit Tertullianus ¹, carceribus vestris detinentur, Christiani solum esse accusantur; si vero alia de causa detinentur, non sunt amplius Christiani. Quod de Christianis generatim dicit, id multo justius de clericis

intelligendum, qui e Christianis perfectioribus eligebantur. Si quis horum lapsus disciplinam pœnitentiæ subire detrectabat, ei regressus patuit ad paganos, inter quos genio pro lubitu indulgere poterat, ne dehonestaret Ecclesiam. Nec privilegia imperialia Episcopis & clericis concessa quidquam ratione criminum ulciscendorum immutarunt. Eorum enim sententiæ, partium consensu & quidem in caussis civilibus tantum redditæ, *laudorum* instar habuere. Equidem clerici & monachi in caussis pecuniariis solum episcopum judicem habuere². Ast in criminibus civilibus h. e. contra leges politicas militantibus Episcopus & iudex sæcularis concurrentem jurisdictionem exercuere³. Si episcopus prior cognovit, clericum reum e gradu dejecit, & tum dejectum iudex sæcularis carceri mandavit. Si hic episcopum occupavit, reum Episcopo remisit, ut gradu priusⁿ, quam vita, privaretur. Atque hæc quidem ex præscripto juris Iustiniani. Sed in criminibus ecclesiasticis solus episcopus cognovit. Compertum erat, Ecclesiam abhorrere a sanguine, & Episcopos semper intercedere, ut reis, etiam a sacris nostris alienis, vitam servarent: unde eis solis crimina clericorum capitalia judicanda permitti non potuerunt. Equidem clericis omnem actionem, & quidem criminalem strictius quam civilem in iudicio sæculari interdictam legimus⁴, quia quidquid vindictam spirat, Evangelio magis repugnat, quam quod avaritiam. Sed prima VII. vel VIII. sæcula nihil suppeditant caussæ, quare clericorum capitaliter

peccantium iudicium iudici sæculari denegandum censeamus, nisi Episcopus excipere malis, qui raro in hæc crimina incidunt, & quorum dignitati aliquid dandum videtur.

- 1) TERTULLIANUS *apolog.* c. 4. §.
- 2) l. 7. 8. C. de *episc. audient.*
- 3) Nov. 83. c. 1. 123. c. 21.
- 4) *Concil. Chalced.* c. 9. *Carthag. III.* c. 9.

sed per
falsas de-
cretales
clerico-
rum cri-
mina lai-
corum
iurisdic-
tioni
subtrahita
sunt,

II. DENIQUE spuria decretales laicis omnem cognitionem de rebus moribusque clericorum abstulerunt, quæ falsa persuasio divo Thomæ Cantuariensi archiepiscopo tantum dirarum conciliavit ¹. Hoc clypeo tuti clerici quum fere impune peccarent, privilegii clericalis præcipua vis poni cœpit in subtrahendis iudici reis. Inter querelas Petri Cunierii haud ultima fuit, quod ii, qui ad atrox flagitium patrandum accingerentur, tonsuram prius acciperent, ut impune esset ². Celebre exemplum est prætoris Parisiensis de Tigouville, qui, quod duos scholasticos, publici latrocinii convictos, posthabito privilegio clericali, condemnasset ac ultimo supplicio tradidisset, destitutus est & acerrime mulctatus ³. Interim iudices ecclesiastici, remissius crimina punientes, levibus pœnitentiis contenti, raro reos curiæ sæculari tradebant, qui Romæ facili negotio non veniam solum, sed & pristinum gradum, si qui dejecti essent, impetrabant.

- 1) *Vita quadrip.* I. c. 14. *hist. eccl.* l. 71. c. 6.
- 2) *Libell. P. Bertrandi, ubi supra.*
- 3) *MONSTREL. vol. 1. c. 13. PASQUIER l. 9. c. 27.*

qui id in
Francia

III. UNDE publicæ securitatis causa iudices sæculares crimina atrociora excipienda

esse censuerunt, ac suæ cognitioni, saltem con-
junctim cum Episcopo, subjicienda: atque hæc
quidem ea sunt, quæ vulgo *casus privilegiati*
adpellantur. Nam quia privilegium clerico-
rum naturam *juris communis* induerat; id quod
olim *juris communis* fuerat, nunc *privilegium*
audit. Equidem inde a CCC. annis distinctio
inter *delictum commune* & inter *casum privilegia-
tum* audita est; in qualitate tamen & numero
casuum privilegiorum determinando adhuc
fluctuamus. Nonnulli eos intelligunt de *casti-
bus regis*¹: alii eo trahunt quævis facinora,
quibus reipublicæ auctoritas læditur, ut sunt
armorum gestatio, falsa moneta, insurrectio
adversus judices². Nimirum, si laicos judices
audias, *delictum commune* restringendum est
ad injurias verbales & ad crimina mere eccle-
siastica, i. e. culparum, quibus peccatur con-
tra disciplinam, de quibus solus judex eccle-
siasticus cognoscit. De *casu privilegiato* autem
conjunctim cognoscunt ecclesiasticus & sæcula-
ris. Immo etiam hi casus distinguuntur, quum
quidam tam atroces sint, ut clericum privile-
gio indignum reddere videantur. Ratione *pra-
ventionis* statutum³ est, ut laicus prior cogno-
scat, & reum ecclesiastico remittat, qui de de-
licto communi judicet. Sed hic modus neutri
judicium placuit, quum se mutuo accusarent
præreptæ jurisdictionis, nimixque vel indul-
gentiæ vel rigoris nimii. Quare constitutum
est⁴, ut *conjunctim* cognoscerent, ac separa-
tas ferrent sententias, quo alter de alterius in-
tegritate tanto certior fieri posset⁵.

non fe-
runt, di-
stinguen-
tes inter
delictum
commu-
ne & ca-
sum pri-
vilegia-
tum.

1) IMBERT, *instir.* l. 3. c. 8. 2) FEVRET, l. 2. c. 2.

3) *Ordin. Molin. art. 39.* 4) *Ordin. Melodun. art. 22.*
 5) FEVRET. l. 8. c. 1. n. 6.

de quo
 conjun-
 ctim co-
 gnoscunt.

IV. SED quum vetus consuetudo in nonnullis locis perduraret, edicto Februarii 1678. & declaratione Jul. 1684. sancitum est, ut statutum Melodunense in toto regno observaretur, & de casu privilegiato iudices sæculares cum ecclesiasticis conjunctim cognoscerent, eaque de causa ad tribunalia ecclesiastica se conferrent, nisi forte officialis, justitiæ accelerandæ & evitandæ captivorum transportationi, malit se conferre ad *tribunal seculare*. Uterque per suum syndicum testium depositiones, interrogatoria, ceterosque articulos in separata volumina transcribenda curat, nisi alter solus cognoscere cæperit. Nam quum qualitas criminis demum ex accusationibus innotescat; *Officialis* statim inquirere, & si casus *privilegiatus* semet exserit, iudicem laicum vocare potest. Similiter *laicus* cognoscere potest, antequam accusator vel promotor, quia delictum commune deprehenditur, remissionem ad officialem flagitet. Si senatus (*parlamentum*) cognoscit, officialis non vocatur, sed Episcopus, clerici accusati superior, vices suas cuidam ex senatoribus clericis demandare tenetur. Atque hoc jure in Francia vivimus:

C A P. X V.

DE PROCESSU CRIMINALI ANTIQUO.

I.

QUAECUMQUE veteres de forma iudicio-
rum ecclesiasticorum tradunt, ad con-
demnationem eorum, qui vel pravas doctri-
nas disseminant, vel morum turpitudine de-
formant Ecclesiam, hoc est, ad crimina per-
tinent. Nam in civilibus Ecclesia cognovit tan-
tum per modum *arbitrii*. Sed omni tempore
iis, qui semetipsos accusarunt, salubrem pœ-
nitentiam peccatorum injungendi, & eos, qui
peccata negantes aliunde convicti sunt, casti-
gandi jus habuit. Solemnia autem in his
iudiciis exfularunt, nisi qua absolute essent ne-
cessaria, ne sine causæ cognitione quis con-
demnatus videretur. Inprimis sacræ scriptu-
ræ præcepta observabantur, ne qua temere,
præsertim adversus presbyterum & Episco-
pum, reciperetur accusatio¹, pro quibus,
tanta circumspectione electis, militat præsum-
tio: ne facile crederetur nisi quod duobus vel
tribus testibus, probatum²; ut in falsos testes
statueretur jus talionis³; ut rei, ad exemplum
terroris, publice increparentur⁴. Neque his
regulis rem omnem absolvi putarunt; sed præ-
terea studiose indagarunt, qui, qualesve essent
accusatores, accusati, testes quibus moribus,
qua fama, quo animo, ita tamen ut non inci-
derent in *προσωποληψίαν*, divinis oraculis
toties damnatam⁵, quippe persuasi, fore, ut

Vetus
processus
criminalis
sine
solemnibus.

quo iudicio iudicent, ipsi aliquando iudicarentur⁶. Tam sanctam normam sibi in iudicando præstituerant primi Episcopi, non nisi saluberrima quæque a tribunalibus sæcularibus mutuantes, quippe assiduo memores, non *Rhadamanthos* se esse, sed *pastores*.

- 1) 1. Tim. V. 19.   2) *ibid.*
 3) *Constit. Apost. l. 2. c. 49. Deur. XXIX. 15.*
 4) 1. Tim. V. 20.   5) *Deur. I. 17. XVI. 19.*
 6) *Matth. VII. 2. Constit. Apost. l. 2. c. 57.*

eius figura.

II. ORDO iudiciarius erat, quem in actis conciliorum superstitis, velut Ephesini & Chalcedonensis,prehendimus. Querela libello exhibita, accusatus ter quaterve citatus, ut defensionis locus esset, si comparere detrectaret, contumacia, quæ crimen acerbissima pœna dignum reputabatur, depositione vel excommunicatione vindicabatur. Comparens interrogatus audiebatur pro se dicturus; ipseque vicissim testes audiebat, instrumenta videbat; denique Episcopus sententiam pronuntiabat. Notarii, h. e. diaconi vel lectores, per sigla scribere prompti, cuncta, quæ in iudicio fiebant dicebanturque cum a iudice, tum a partibus, distincte ipsorum verbis, ne interruptionibus quidem & exclamationibus omissis, consignabant, quibus instrumenta prælecta inferebantur. Atque hæc acta asseruabantur ab Episcopo, ut de integritate iudiciorum constaret ad posterum. Hæc iudiciorum ecclesiasticorum facies antiqua.

mutatur in pro-

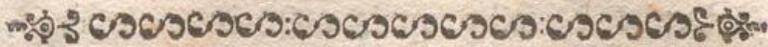
III. FORUM conscientie *internum*, quo pœnitentiæ, peccata confitentibus impositæ,

litæ, absolutiones sacramentales, indulgentiæ, cessum
sole-
mnem,
disting-
ctum referebantur, semper distinctam fuit a foro externo, in quo de criminibus & de pœnis agebatur. Circa sæculum XII. studium *juris civilis* solemnia formularum invexit in forum ecclesiasticum. Sic querelæ illæ scripto oblatae, de quibus canones loquebantur, haberi cœperunt pro accusatione formali & inscriptione in crimen, præsertim in falsis illis decretalibus. Fatendum est enim, ex hac Camarina fluxisse pleraque ambagium, quibus scatet ordo judiciorum criminalium hodiernus. His convenienter INNOCENTIUS III. in concilio Lateran. tria genera processus distinxit, *accusatorium, denunciatorium & inquisitorium*^{1.} in accu-
satorium Qui accusat, præsens accusationem scripto exhibet, inscribitque in crimen, quo semet obligat ad talionem, si deficit. Si probat, accusatus ex præscripto canonum pro natura criminis depositione vel degradatione plectitur^{2.} Hic processus ad amissim juris Romani³ effectus videtur, præsertim quum in solis falsis decretalibus ejus sit præsidium^{4.} Qui denunciat, denu-
ciato-
rium. quem prius amica admonitione corripuit, ad *inscriptionem* in crimen non tenetur. Indicat enim judici commissum crimen, nec publicam vindictam, sed accusati emendationem intendit: unde mitior pœna præter canonum decreta dictari potest^{5.} Præceptum Evangelicum de correptione fraterna⁶ latissime patet, quippe a veteribus etiam judici commendatum. Ipsæ spuria decretales, quæ accusationum rigorem pepererunt, admonitionem amicam accusationi præmitti volunt^{7.} Immo &

inquisi-
torium,

in praxi processus accusatorius exolevit. Inquisitorius processus est, quem iudex ipse, sine accusatore vel denunciatore, sola diffamatione h. e. rumore publico motus, suscipit, inde a concilio Lateranensi tritissimus etiam in curiis secularibus, quæ processum curiarum ecclesiasticarum cum in civilibus, tum in criminalibus adoptarunt. Hinc nata sunt examina nostra seu informationes, quæ in criminalibus vocantur, & inquisitio ad diffamationem recidit ad id, quod appellamus *informationem ex officio*, quando iudex de crimine in flagranti, coram, illico, testes audit, quod raro nostris moribus contingit. Ab his tribus generibus distinguitur quartus modus crimen proponendi specie *exceptionis*, veluti recriminatio contra accusatorem, vel rejectio testis. Quo casu nec inscriptione in crimen, nec alia solemnitate opus, quum non accusandi, sed defendendi animo crimen proponatur⁸. Idem dicendum, si in processu civili crimen obiter objicitur, ne pars adversa promoveatur ad beneficium. Sed hæc distinctiones in Francia exoleverunt, ubi curiarum ecclesiasticarum processus criminalis ad criminales processum secularium tribunalium & ad constitutionem criminalem 1670. proditam, quoad ejus per diversitatem causarum & personarum fieri potest, conformatur.

- 1) C. 24. X. de accus.
- 2) C. 16. eod.
- 3) l. 3. de accus. l. 3. C. eod.
- 4) C. 2. q. 8. per 109.
- 5) C. 16. X. de accus.
- 6) Matth. XVIII. 15. Const. Ap. l. 2.
- 7) C. 2. q. 2. c. 25. C. 2. X. de accus.
- 8) C. 16. X. de accus.

C A P. X V I.
 DE PROCESSU CRIMINALI
 HODIERNO.

I.

P R I M U S actus memorabilis est *informatio*, accusati
exami-
nantur, quam iudex plerumque a privato homine vel a promotore (*fiscali*) imploratus suscipit. Solus promotor accusare potest & postulare, ut reus puniatur, ut ad frugem, ut ad scandali reparationem adigatur, ut Ecclesia indigno ministro purgetur. Privati tantummodo secreto denunciant crimen, damnumque datum & lucrum cessans civili actione petunt; ubi tamen opus est, ut accusatus sit clericus. Si laicus esset, & officialis de interesse civili pronuntiaret; iudices regii *abusum* ingeminarent^r. Post querelam delatam promotor veniam informandi nanciscitur. Iudex testibus diem assignat sub pœna mulctarum ad elemosynas aut carceris per implorationem brachii sæcularis. Si comparent, ad jus jurandum adigit, & depositiones transcribit, informationemque promotori tradit, qui, prout reus gravatus est, conclusiones suas inde effigiat. In caussis levioris momenti postulat, ut accusatus compareat, ut ipse audiatur, quo ipso processus in ordinarium desinit. In caussa graviore accusatum vadatur, velprehendendum postulat, & iudex decernit. Iudices ecclesiastici inde ab aliquot sæculis sunt in possessione carcerum, quod jus superstruunt falsæ decretali

Urbani I. ², sed propria auctoritate carcerem exercere non possunt, nisi in ipsorum prætoriiis vel domibus episcopalibus. Extra prætoria aut in transferendis prehenfis adhibendum est brachium sæculare; cui fini olim a iudice sæculari obtinendum erat mandatum, quod *pareatis* vocabatur, quo post edictum an. 1695. ³ non amplius opus est ⁴.

1) FEVRET. l. 8. c. 4. n. 12.

2) C. 17. q. 4. c. 13. & ibi glossa.

3) art. 44.

4) IMBERT. l. 3. c. 8.

& ad de-
fensio-
nem ad-
mittun-
tur.

II. ACCUSATUS captus vel simpliciter vadatus tenetur ipsemet respondere, quia in causis criminalibus non admittitur procurator. Interrogatoria promotori communicantur, ut dispiciat, num processui extraordinario per iteratam testium interrogationem & confrontationem locus sit. Contingit enim interdum, ut iudex decernat processum ordinarium, ut in causis civilibus. Sed in gravioribus, sive neget, sive fateatur accusatus, iudex decernere debet, ut testes iterato interrogentur & confrontentur. Illud fit, ut appareat, num testes depositionibus suis insistant, item, ut depositiones, si non satis claræ, declarare possint. Hoc vero, ut appareat, num norint accusatum, & num audeant ei coram oggerere, quod deposuere, item, ut accusato detur occasio testes rejiciendi, si potest ¹. Nam hoc in confrontatione fieri debet, antequam depositiones prælectæ sunt. Interim si per instrumenta testem suspectum reddere potest, etiam post confrontationem in omni litis momento auditur. Non tamen audiuntur ob-

jectiones vagæ; sed si facta præcisa & conclusiva allegat, iudex ei probationem injungere poterit².

1) C. 53. X. de testib. 2) Const. Crim. tit. 15. art. 2.

III. POST confrontationem causa non torquentur. præparata censetur, & promotori traditur ad eliciendas conclusiones definitivas; qui tamen adhuc conclusiones præparatorias formare & postulare potest, ut hoc vel illud informationi addatur, ut hic vel ille testis audiatur, ut accusatus in equuleum imponatur. Quæstio per tormenta, e tribunalibus ecclesiasticis olim exul, quippe nimium rigorem sæcularium iudicum spirans, abhinc annis D. in iudicia ecclesiastica immigravit¹, nec laici iudices ecclesiasticis eo de jure dubium movent. Sed officiales ea non amplius utuntur, forte quod verentur, ne per sanguinis effusionem vel mortem torti irregulares fiant². Quando promotor conclusiones suas definitivas exhibuit, nihil superest, quam ut feratur sententia.

1) HILDER, ep. 30. C. 1. X. de deposit.

2) FEVRET, l. 8. c. 14.

IV. AD quam accingitur officialis in quomodo sententia feratur? confessu consiliariorum, veluti presbyterorum, qui gradum doctoris vel licentiati habent, longoque rerum usu pollent, aut iudicum regionum vel advocatorum, ut tanto certior illustriorque fiat sententia. Si assessores in loco invenire nequit, solus pronuntiare potest, quippe solus in tribunali sacro iudex, Sententia redigitur in scripturam, pronuntiaturque &

traditur accusato, ut appellare possit, si ita visum. Si innocens deprehenditur, vel perfecte absolutus dimittitur, liber ab expensis, damnis & interesse, vel accusatione liberatus expensis tantum liberatur. Si reus est, sententia continere debet crimen, de quo convictus est, & pœnam; vel sine criminis mentione condemnatur de iis, quæ actis continentur. Atque hic est vulgaris ordo judiciarius.

contumacia quo modo conceperatur?

V. INCIDUNT autem interdum multa, quibus hic ordo convertitur & processus retardatur. In quo genere dominatur *contumacia*. Si accusatus vadatus vadimonium deserit, vadimonium in capturam convertitur, e qua tamen, postquam ad articulos respondit, dimitti potest, nisi nunc magis gravatus sit, quam in informatione. Si comparere vellet, ast non potest, invaletudine vel alia causa impeditus, per procuratorem impedimentum allegare, seque ad ejus probationem, ad obtinendam dilationem, offerre potest. Si ille, in quem captura decreta est, absens est aut fugitivus, iudex decernit, ut tribus terminis citetur, & bona ejus cum imploratione brachii sæcularis consignentur. Citationes vel clamor ad *bannum*, qui vocatur, pro diversa locorum consuetudine in loco publico ad portam ecclesiæ per præconem juratum aut accensum peraguntur, vel ad portam curiæ affiguntur. Trina citatione peracta, in contumacem definitiva sententia ferri potest. Nam enixum studium fugiendi habetur pro *tacita confessione*; sed tamen subinde contumaciam purgaturus

auditur, modo compareat intra quinquennium & sui copiam faciat, h. e. in carcerem concedat & expensas deponat. Adversus contumaciam rigor canonum stricte adhibetur. Primum iudex interloquitur, contumaciam recte deductam & rite impetratam esse adversus absentem vel fugitivum, & iteratam testium interrogationem vim confrontationis habere debere. Deinde decernitur, accusatum criminis convictum beneficiis privandum ac ceteris pœnis, pro criminis natura, afficiendum esse. Hoc modo in casu contumaciæ perfectæ agere solent; quæ tamen in foro ecclesiastico rara est. Quum enim nullæ pœnæ corporis afflictivæ dictari soleant, comparere non metuunt, & qui ob delictum commune in iudicium vocantur, vagabundi aut fugitivi non sunt.

VI. SI post interrogationes captivi iudex causam levioris momenti esse deprehendit, vel captivum de fuga non suspectum credit, decernere potest, ut dimittatur sub cautione de *judicio fisci*. Item si non convictus est, sed tantummodo suspectus, iudex decernit, ut diligentius inquiretur, & captivus interea relaxetur: quo casu tamen permanet in reatu & processus continuari potest: unde sententia certum terminum exprimere debet, ne accusatus omnem vitam perpetua trepidatione exigat.

VII. CASUS, in quibus diligentior inquisitio locum habet, iidem sunt, in quibus olim *purgatio canonica* locum habuit. Si quis episcopus, si quis presbyter vulgi rumore cri-

minis infimulabatur, licet a nemine accusatus, licet sine probatione; purgare se tamen ex præscripto canonum debebat, ne qua famæ ejus macula hæreret. Venit in ecclesiam, ac super *tumulis martyrum*, & si quid sanctius habent ecclesiæ, juravit, se criminis imputati innoxium esse¹. Interdum adduxit compurgatores, probatæ fidei ac probitatis viros, qui eodem modo jurabant, se eum innocentem credere: quod testimonium adversus diffamationem satis præsidii visum. Qui jurare detrectabat, vel sufficientem compurgatorum numerum invenire non poterat, pro convicto habebatur. Atquæ hæc purgatio audit *canonica*. Præter quam habetur etiam *vulgaris*, quam ignorantia & feritas barbararum gentium peperit, duellum scilicet & probatio per ignem & aquam². Hæc enim deficiente legitima probatione eruendæ veritatis media habebantur. Qui duello vicerat, qui igne non læsus, qui aqua non submersus, innocens credebatur: quas probationes *judicium Dei* vocarunt. Sed universalis ecclesia eas, tamquam temerarias & legi Dei, qui nobis tentandus non est, repugnantes improbavit. Jam e diverticulo in viam.

& vulgaria.

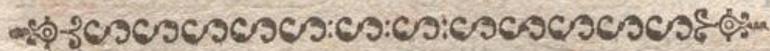
1) C 2. q. 5. c. 6. 7. 16. 2) r. t. X. de purgat. vulg.

auditur
accusatus
etiam
post causam præparatam.

VIII. SI post causam præparatam accusatus proponit facta concludentia, facilis probationis, audiendum eum præcipit constitutio criminalis, licet hoc non fiat. Facta concludentia sunt veluti *alibi*, h. e. si probare vult, se, quum crimen in hoc loco committeretur,

fuisse *alibi*. Item, si probat, crimen commissum non esse, ut quondam Athanasius Arsenium vivum stitit, quem interfecisse ferebatur^r. Hic est generatim processus criminalis secundum usum Franciæ hodiernum: in quo tribunalia sacra & politica conspirant, dum easdem constitutiones sequuntur. Quem tamen in compendio personis ecclesiasticis, quibus acta curiarum raro familiaria sunt, hic exhibere non piguit.

1) SOCRAT. l. I, c. 29. *hist. eccl.* l. II. n. 51.

C A P. XVII.

DE FORO EPISCOPORUM.

I.

CAUSSAE criminales episcoporum, quæ antiquissimis canonibus maxime indignantur, & quæ plerasque regulas in probandis & puniendis criminibus peperere, difficiliore & rariores redditæ sunt, ex quo falsas decretales usu recepimus. Novissima tempora sane paucissima exempla, in Francia præsertim, supeditant episcoporum in jus vocatorum; unde parum exploratum, quomodo hoc iudicium sit instruendum. Contra certum est, primis octo sæculis episcopos sæpe accusatos & in provincialibus conciliis examinatos, iudicatos, condemnatos &, si opus, gradu dejectos fuisse; quæ conciliorum sententiæ executioni datæ. Non desunt tamen exempla eorum, qui condemnati ad sedem Romanam provocarunt, præ-

Episco-
porum
iudex
compe-
rens olim
concilium
provinci-
alia

fertim si alium superiorem non agnoscerent, veluti patriarchæ. Canon antiquissimus, qui episcopos ad papam provocare permittit, habetur in concilio Sardicensi an. 347.¹ qui ita habet: *Si quis episcopus concilio provinciali depositus ad præfulem Romanum adpellat, isque causam denuo excutiendam esse judicat; rescribet ad vicinia provincia episcopos, ut ipsi judicent. Et si episcopus depositus a Romano præfule flagitat, ut presbyterum ad se mittat, poterit hic mittere commissarios, qui ejus nomine judicent cum episcopis*². Utrum canon ille unquam usu receptus fuerit, in utramque partem disputant. In praxi sane infecuta tempora a prioribus nihil diversi ostendunt usque ad sæculum V. medium & ad Leonem papam. Papa, qua caput ecclesiæ de jure divino, semper fuit episcopus episcoporum, quos corripere potuit, si quid contra disciplinam peccarent, præsertim si nulla idonea causa fratres suos condemnarent. Sed inde non infertur, sedem Romanam instar ordinarii & conciliis provincialibus superioris tribunalis habuisse, querelasque eo delatas fuisse appellationes vel instantiam secundam, quum fuerint remedia extraordinaria adversus vexationes in causis ad universam ecclesiam pertinentibus, qualis fuit Athanasii, Chrysostomi, Flaviani Constantinopolitani.

1) c. 7.

2) *hist. eccl. l. 12. n. 33.*

post, papa
per falsas
decretales

II. SED falsæ decretales inde a sæculo IX. receptæ omnem disciplinam adulterarunt. Si has audies; non nisi a *certis personis*

accusandi, non nisi a papa, etiam in prima instantia, judicandi sunt episcopi, adhibita legum solemnitate. Concilium provinciale quidem causam instruere ac præparare poterit; sententia tamen papæ reservata¹. Quum autem fieri non posset, ut omnes episcoporum causæ Romæ disceptarentur, placuit distinguere inter causas *minores* & *maiores*, quæ ad *depositionem* tendunt, quæve papæ erant reservata². Jam vero generatim omnes causas *maiores*, quorsum canonum interpretes declarationem credendorum; convocationem concilii universalis; approbationem conciliorum & scriptorum aliorum doctorum; divisionem, unionem & translationem episcopatum; exemptionem episcoporum & abbatum a jurisdictione ordinarii, translationem, destitutionem, restitutionem episcoporum; absolutamque & inappellabilem judicandi facultatem referunt; soli papæ in prima instantia vindicant³.

qui de
causis ma-
joribus
cognoscit
etiam in
prima in-
stantia.

1) C. 3. q. 2. c. 3. q. 6. c. 9. q. 3. c. 6.

2) C. 1. 2. 3. X. de transl.

3) Gloss in c. 8 X. de excess. prælat. C. 24. q. 1. c. quoties D. 17. c. 1. 2. D. 16. c. sancta. C. 16. q. 1. c. 7. c. 16. &c.

III. PRAGMATICA¹ consentit, ut quod
causæ majores, quæ in jure enumerantur, confirmat
Romam remittantur, & fatetur, esse personas, concil.
quarum depositio soli papæ competit, quæve, Trident.
si depositionem mereri videantur, Romam
cum actis remittendæ sint. Concinit concilium
Tridentinum, quod² prohibet, ne episcopus,
nisi in causâ, in quam depositio vel privatio
statuta, vadetur, neve testes adversus eum au-

diantur, nisi sint contextuales & notoriæ prohibitatis: ne quis præter papam de his caussis cognoscere audeat, qui, si placet, delegare potest Metropolitanum vel certos episcopos, mandato sua manu signato instruendos, quibus tamen nuda cognitio; pontifici autem *sententia definitiva* competit. Ast minores caussas episcoporum criminales in concilio provinciali vel coram ejus deputatis disceptari permittit³.

1) *de concubin. in f. concord. tit. 32.*

2) *sess. 13. c. 6. 7.*

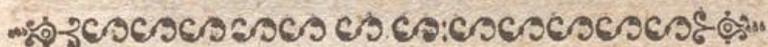
3) *sess. 24. c. 5.*

sed Fran-
ci recla-
mant

exempla
episcopo-
rum in
Francia
judicato-
rum.

IV. IN Francia jure veteri vivimus, quo episcopus in solo concilio provinciali; cui si XII. episcopi non interfunt, vicini ad numerum concurrentem adhibendi, judicantur, salva adpellatione ad pontificem, duce canone Sardicensi 7. Nam concilii Tridentini decreto Clerus Francicus statim reclamavit. Quum an. 1632. Renatus, Legionis in Armorico episcopus, qui cum regina Maria Medicea in Belgium aufugit, regni habenas moderante Richelio cardinale, perduellionis accusaretur; Urbanus VIII. archiepiscopum Arelatensem, Bononiæque & Sar- Florensem ac Macloviensem episcopos judices delegavit, qui sententiam definitivam pronunciarunt, reum episcopatu privarunt, eique maximas eleemosynas injunxerunt. Sed an. 1645. quum Anna Austriaca regnum administraret, clerus ea de re scripsit ad pontificem Innocentium X. qui septem alios episcopos delegavit ad cognoscendum de appellatione interposita; atque hi,

sententia priore infirmata, Legionis episcopum restituerunt. Clerus an. 1650. iterum congregatus, hujusmodi attentatis obviam iturus, d. 23. Nov. Nuntio apostolico significavit protestationem adversus Breve Urbani VIII. ne Franciæ episcopis fraudi sit in posterum, causasque episcoporum majores in concilio provinciali, cui vicini episcopi ad numerum concurrentem adhibendi, judicandas esse, salva appellatione ad papam. Immunitas episcoporum 1654. novæ procellæ exponitur, dum senatus Parisiensis a rege jubetur cognoscere de causa cardinalis de Retz, archiepiscopi Parisini, criminis læsæ majestatis accusati, quod eum privilegio indignum reddere videbatur. Sed quum clerus contra niteretur, episcoposque non nisi in concilio episcoporum judicandos demonstraret; delegatione revocata, rex d. 26. April. 1657. publico edicto constituit, ut episcoporum causæ ex præscripto sanctorum decretorum a iudicibus ecclesiasticis definirentur.

C A P. XVIII.

DE POENIS CANONICIS.

I.

RELIQUUM est, ut de *pœnis*, quas iudex ecclesiasticus infligere potest, loquamur, quæ vel mere *spirituales* sunt, ut depositio & excommunicatio; vel aliquid sæculare involvunt, ut condemnatio ad eleemosynas, fusti-

pœnæ
spiritua-
les quæ
nam ?

gatio, carcer. Prioris generis pœnæ ita propriæ sunt ecclesiæ, ut eas semper exercuerit, etiam in maximo persecutionum æstu: quum magis in *abstentione & recusatione*, quam in *afflictione positiva* consistant. Quid enim *depositio* presbyteri aliud sibi vult, quam ut appareat, eum non amplius pro presbytero habendum, neque sacramenta vel doctrinam ab eo accipiendam esse? Quid *excommunicatio* laici, quam ut declaretur, excommunicatum non pro Christiano, sed pro infideli esse habendum?

pœnæ sa-
culares
quænam?

II. POSTERIORIS generis pœnæ, quæ coactionem quandam involvunt, pariter antiquis auctoritatibus nituntur. Nam ab omni tempore ecclesia peccatoribus pœnitentibus eleemosinas, jejunia, aliasque afflictiones corporis imperavit: impœnitentibus absolutio- nem denegavit, eosque, si diu hærent in vicio, neque ad pœnitentiam vel satisfactionem proni essent, excommunicavit. Augustinus fustigationis, per episcopos exercitæ, ad exemplum dominorum, qui servos; parentum, qui liberos; magistrorum, qui discipulos castigarent, meminit^r. Ex quo inferre licet, episcopos virgas expeditivisse in terga juniorum clericorum. Abbates per modum paternæ ac domesticæ castigationis monachos virgis ceciderunt: unde *flagellationes voluntaria* ortæ videntur. Carceres ad tempus vel perpetui in pœnis canonicis numerantur, quia presbyteri & ceteri clerici ob crimina depositi claustris commendati sunt, ut reliquum temporis transigerent in pœnitentia, memoriaque criminis

simul ex vulgi oculis removeretur. Fuere tempora, quibus obstinati & excommunicati, opitulante brachio sæculari in exilium agerentur, quod Nestorio aliisque contigit, vel judici ecclesiastico jusjurandum de solo vertendo præstare tenerentur². Hæ sunt pœnæ in tribunali sacro usitatæ, quarum mitiores salutarem correctionem continent; acerbiores eo tendunt, ut rei fidelibus nocere nequeant, salva conversionis via. A sanguine autem & a suppliciis capitalibus, quæ tempus resipiscendi intercipiunt, omni tempore abhorruit ecclesia.

1) in ep. ad Marcellin. C. 23. q. 5. c. 1.

2) C. 3. X. de crim. fals.

III. NOSTRIS moribus judex ecclesiasticus pœnam *honorariam* decernere potest, modo ea obeatur in prætorio, non vero alibi, ubi non habet territorium. Injungere potest pœnam pecuniariam non *multæ* nomine, sed *elemosynarum*; ubi opus pium, cui applicandæ, exprimendum. Injungere potest flagellationem remotis arbitris; non fustigationem publice manu carnificis infligendam. Injungere potest clerico extraneo *emigrationem* e diocesi; non vero *exilium* imperare. Injungere potest carcerem perpetuum & ob crimina leviora secessum in monasterium vel seminarium. Quæ distinctiones presse observandæ, ne appellationibus *tamquam ab usu* fenestra aperiatur.

quid juris
in Fran-
cia?

CAP. XIX.

DE DEPOSITIONE VEL DEGRADATIONE ET SUSPENSIONE.

I.

Clericorum poena maxima est depositio, **P**OENARUM canonicarum maximæ sunt *depositio* clericorum, & laicorum *excommunicatio*. Depositio est privatio omnium functionum publicarum, quas clericus virtute ordinis exercere posset. Sic presbytero depositio nullum jus celebrandi missam, vel administrandi sacramenta: non quod sacramenta sint invalida; sed quod presbyter, spreta ecclesiæ prohibitione, consecrans vel administrans, graviter peccat, omnesque sacris ejus assistentes peccati fiunt participes. Juribus autem, quæ non ex ordine pendent, ut jurisdictione, beneficiis, honore, prorsus exiit, ac laicus reputatur, & beneficia a die sententiæ vacare censentur.

quæ veteribus idem quod degradatio,

II. PRIMA sæcula *depositionis* & *degradationis* vocabulo promiscue utuntur ad significandum, clericum condemnatum locum, quem tenuit, amittere & gradu sui ordinis excidere. Ad hominum animos percellendos placuit ritus, clericum depositum publice ornatum clericali spoliandi, eidemque, si concilium injuria depositum restituendum decrevit, ornamenta publice reddendi, quæ est sanctio concilii Toletani IV. an. 633. ¹. Et quamquam clericus depositus laicus fieret, non poterat tamen vitam vivere sæcularem, sed monasterio commenda-

mandabatur ad pœnitentiam, quam si subire detrectabat, excommunicationis fulmine feri-
batur ².

1) C.11. q.3. c.65. 2) c.18. D.8.

III. SEQUIORIBUS temporibus in-
valuit distinctio inter degradationem *verbalem* ^{qua est vel verbalis,}
& *realem*. *Verbalis* est simplex depositio, nul-
lis cœrimoniiis externis stipata. *Realis* ad hunc ^{vel realis,}
fere modum peragitur ¹: clericus degradan-
dus induitur omnibus ordinis sui ornamentis,
manibusque tenet librum vel aliud officii sui
instrumentum: quo habitu adducitur ad epi-
scopum, qui singula ornamenta sigillatim ei
publice eripit, incipiendo ab eo, quod in ordi-
natione ultimum, & desinendo in eo, quod
primum erat, scilicet in humerali, jubetque,
ut caput omne radatur ad delendam coronam
clericalem, ne ullum supersit clericatus vesti-
gium. Inter hæc territionis causa pronuntiat
conceptas verborum formulas, eis, quæ in or-
dinatione adhibentur, contrarias. Hæc sole-
mnis degradatio fit, si clericus curiæ sæculari tra-
dendus est: unde iudex laicus coram adstat, ut
reum illico ad se rapiat. Ecclesia tamen pro
salute ejus intercedere, & si mortis pœna re-
mittitur, hominem claustrum ad agendam pœni-
tentiam tradere debet ².

1) Pontif. Roman. de degrad. 2) C.27. X. de signif.

IV. AD degradationem autem idem nu-
merus episcoporum, qui a veteribus canonibus ^{a quo suscipiatur,}
ad depositionem requiritur. Nam ad depo-
nendum episcopum concilium XII. episcopo-

rum; ad deponendum presbyterum VI. episcoporum, ad diaconum III. episcoporum desiderabatur¹. Minores clericos episcopus in confessu cleri sui deponere poterat. Et hæc quidem vetustis temporibus, quibus concilia frequentiora & clericorum crimina rariora fuere, factu erant facilia. Sed sequiori tempore clerici sæpius peccarunt, episcoporum concilia, in Francia & in Germania maxime coactu difficilia fuere. Quid? quod episcopi vel soli vel per officiales suos deponere ausi sunt presbyteros. Unde iudices sæculares, quibus hæc degradatio videbatur affectata carimonia ad sufflaminandam justitiam, eam diu operiri, criminibusque impunitatem permittere noluerunt. Idque tanto magis, quod quando ipsi in casu privilegiato clericum condemnauerant, episcopus eum sine causæ cognitione degradare noluit. Inde pedetentim evuluit reverentia erga personas consecratas, quæ licitoribus palam constringendæ projiciuntur, ut nullam hodie in Francia degradationem videas. Interim concilium Tridentinum accelerandæ debitæ criminibus pœnæ statuit², Episcopum ad degradationem solemnem presbyteri vel alius cleri loco aliorum episcoporum tot abbates infuatos cruciatosque, vel alias personas, quæ sunt in dignitate ecclesiastica, advocare posse.

1) C. 15. q. 7. c. 3. c. 4. 2) Sess. 13. c. 4.

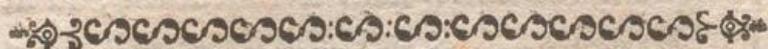
² censura
& quidem

V. SED & aliæ pœnæ canonicæ, quæ ad privationem bonorum spiritualium temporariam diriguntur, ut reus ad frugem redire instigetur, scilicet suspensio, interdictum, excommunicatio.

trō: quas *cenſuras* potius, quam *pœnas*, adpellare malim. Nam licet excommunicatio Christianum à ſocietate fidelium excludat in perpetuum, eccleſia tamen non intendit, ut perpetuo miſer ſit, ſed ut reſipiſcat, & peccati veniam petat. Aliud de clerico deſiſto dendum, qui eo animo deponitur, ut per omnem vitam privatus maneat ministerio, quo ſemet indignum reddidit: nam ſi reſtituitur, id ſit per *diſpenſationem* & *ex gratia ſingulari*.

VI. SUSPENDITUR clericus, cui ad ^{suspen-} certum tempus exercitium functionum ſui or- ^{fio,} dinis interdicitur; nam ſi in perpetuum, ac omnis generis functionum dicerem, deſiſtio foret: quæ quum ſit pœnarum, quas eccleſia clerico dictare poteſt, maxima, conſentaneum fuit, ut leviores excogitarentur, & peccatis proportionatæ. Unde & plures ſunt *ſuſpenſionis* gradus. Eſt enim ſuſpenſio vel *localis*, vel *localis,* *perſonalis*. *Localis*, ſi certo in loco functiones obire prohibetur; *perſonalis*, ſi in omnibus lo- ^{perſona-} ^{lis, gene-} ^{ralis,} cis. Præterea *generalis* eſſe poteſt, vel ad certas functiones reſtringi, veluti ſi a ſuggeſtu arceretur, qui ſacrum facere & ſacramenta ad- ^{ſpecialis,} ministrare pergit. Poteſt etiam ad tempus reſtringi longius, brevius: quo elapſo ceſſat ipſo factō, vel ruruſus injungitur ad beneplacitum epiſcopi: quo caſu exſpectandum, dum expreſſe tollatur. Interdum clericus non functionibus ſui ordinis, ſed alio quopiam jure, veluti canonicus jure ſuffragii, introitu in chorum, fructu beneficii ad tempus, interdicitur, pro culpæ qualitate & morum diverſitate. Su-

sensio est pœna clericorum propria, quam qui eludit, irregularis redditur. Hanc semper primam dictare solent iudices ecclesiastici, & quidem simulatque accusatus respondit ad articulos, quia ex ipsorum opinione vadimonium infert ratione clericorum *suspensionem*, quemadmodum ratione ministrorum laicorum *interdictionem*.

C A P. XX.

DE EXCOMMUNICATIONE.

I.

Excom-
munica-
tio, pœna
clerico-
rum &
laicorum,
varie acci-
pitur.

EXCOMMUNICATIONIS fulmini omnes Christiani patent: cujus diversæ species in veterum disciplina observantur. Nam & episcopus, qui semet a concilio abstinisset, vel alterius diœceseos clericum ordinasset, excommunicari dicebatur, si communione aliarum ecclesiarum privatus ad propriæ ecclesiæ communionem restringeretur¹; quum tamen tantummodo commercium ejus cum fratribus spirituale suspenderet². Regula Benedicti c.44. exclusionem ab oratorio vel à mensa communi, qua plectebantur monachi serius venientes, excommunicationem vocat. Usu sequiorum temporum excommunicatio involvit anathema, h. e. exclusionem a communione fidelium, quæ incrustatur verbis evangelii: *Si, quem corripuisti, non audit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*³; & Pauli: *Si quis frater nominatus est fornicator, aut avarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eo nec cibum*

sumere convenit⁴, quod AUGUSTINUS⁵ de eo explicat, qui horum criminum accusatus & condemnatus est: nam & ORIGINES ante eum⁶ docuerat, neminem, nisi criminis manifestum, ex ecclesia ejiciendum esse; & si cuique libera esset sejunctio ab iis, quorum mores displicent, temerariis judiciis & infinitis schismatibus fenestra aperiretur. Amplius Paulus inquit: *Si quis non obedierit verbo nostro, hunc notate, nec commercium habete cum illo, ut confundatur. Non tamen quasi inimicum existimate, sed ut fratrem corripite*⁷. Hæ sunt excommunicationis regulæ, cui minimum tres admonitiones præmittendæ, quum Christus offensorem privatim, post, adhibitis testibus, denique coram ecclesia monendum prius jubeat, quam evitandum. Decernenda est & pronuntianda ab eo, qui in ecclesia auctoritatem habet. Effectus est, ut commercium excommunicati evitetur; scopus, ut sancto rubore perfundatur, amandus tamen perpetim & ad salutem retrahendus⁸.

1) c. 10. D. 18. 2) c. si quis D. 58. 3) Matth. XVIII. 17.
4) 1. Cor. V. 21. 5) AUGUSTINUS homil. 50. c. 12.
6) hom. 21. in Jos. 7) 2. Theff. III. 14. 8) Basil. ep. 47.

II. HARUM regularum episcopi pri- olim ra-
mis sæculis observantissimi raro ad sacrum ful- rior,
men confugerunt. Si quis accusatus esset, sollicita cura examinarunt vitam ejus antea actam, & si accusatio hærebat, eum privatim increpuere: post reluctantem coram testibus humaniter corripuerunt, denique induratum coram ecclesia palam perstrinxerunt¹. Boni medici

officio fungentes solatium leniendo malo; minas & exprobrationes vulneri purgando & tumori reprimendo; corruptioni præcavendæ jejunia adhibuere. Sin malum omnia membra corripuisse, nec medendi spem superesse videbant, adhibito episcoporum & longo usu subactorum presbyterorum consilio, re exquisite pensitata, immedicabile membrum, ne partes sinceræ inficerentur, refecarunt, dolentes tamen & lacrymantes, uniceque dicto Pauli, *auferete malum e vobismet ipsis* ², obtemperantes. Excommunicatus habebatur ut infidelis, & Christiani nullum cum eo commercium, præsertim in precibus, habuere ³. Poterat quidem venire in ecclesiam, & scripturam prælectam concionesque audire, quod ipsis *infidelibus* non negabatur; sed idem cum infidelibus a mysteriis divinis removebatur, ut desiderium orandi cum fidelibus in eo excitaretur & ceteri ejus exemplo terrerentur ⁴. Interim episcopus eum non neglexit, si vel maxime altera vice lapsus esset ⁵. Non abhorruit ab ejus consortio, non a convictu, memor, Christum manducasse cum Pharisæis & peccatoribus. Consolabatur, exhortabatur, ne animum desponderet. Resipiscentem & pœnitentia dignos fructus ostendentem gaudio perfusus recepit tamquam filium perditum, ac manuum impositione cum ecclesia reconciliavit, precumque & sacramentorum fecit participem ⁶. Inter hæc omnia si quis laicorum quoque conquere-retur, se temere ab episcopo excommunicatum fuisse, ex similitate vel libidine nocendi; ad concilium provinciale res deferebatur, tam-

quam maximi momenti, quippe statum Christiani spiritualem afficiens. Hoc fuit veterum in excommunicando consilium.

- 1) *Const. apost. l. 2. c. 37. 38. 41.* 2) *1. Cor. V. 13.*
 3) *Const. apost. l. 2. c. 38.* 4) *ibid. c. 39.*
 5) *ibid. c. 40.* 6) *ibid. c. 40.*

III. QUO magis autem Christianorum mores in pejus ibant, & episcoporum probitas decrescebat, eo magis causæ excommunicationis augebantur & moderatio in usus hujus extremi remedii minuebatur. Inde a sæculo IX. episcopi sæpe his armis repulerunt impressiones dynastarum, bonis ecclesiæ inhiantium, quibus sæpe junxerunt clavam martialem & armatos homines. Augescente hominum duritie, decursum est ad rigores veteribus inauditos, ut familiæ, provinciæ, regna vel excommunicarentur, vel interdicto premerentur; ut excommunicationes ipso facto, i. e. sine monitione & sententia, simulatque crimen commissum, introducerentur; ut nonnullæ papæ reservarentur, ut absolutionis causa Romam eundum esset; ut excommunicationi carimonix terribiles, veluti extinctio & projectio cereorum, campanarum pulsus, & imprecationes detestabiles adhiberentur. Præterea excommunicatio *ipso facto* in eos constituta fuit, qui cum excommunicato convivebant: idque idoneis auctoritatibus, quæ^I excommunicandos esse censent, qui cum clerico deposito conversarentur. Sic una excommunicatio infinitas peperit, quum commercium illud strictissime acciperetur, & ad *secularia emolumenta* extenderetur. Nam ne ser-

post frequentior ac dirior.

vis quidem, liberis, uxori licebat ad excommunicatum accedere, nec ipse in iudicio comparere vel ullo jure gaudere poterat. Denique circa an. 1080. Gregorius VII. effectus excommunicationis super omnes limites protulit, censuitque, principem excommunicatum omnipotestate privari, vassallos a jurisjurandi fide, subditos ab officio parendi liberari². Sed nimis terribilem ecclesie potestatem redditurus contemtam reddidit, remque eo deduxit, ut laici censuras susque deque haberent, & saniores episcopi ad eos decurrere dubitarent. Interim hunc rigorem certis restrictionibus temperarunt. Ipse Gregorius conjuges, liberos, servos excommunicatorum; item qui ex ignorantia vel necessitate, veluti emendi vel eleemosynae causa cum ipsis commercium haberent, excipiendos esse censuit³.

1) Concilium Antioch. an. 341. c. 1.

2) C. 15. q. 6. c. 4. GREG. VII. l. 6. ep. 2. hist. eccl. l. 62. n. 36. 3) C. 12. q. 3. c. 100.

Est vel
minor vel
major.

IV. EXCOMMUNICATIO ob communicationem cum excommunicato inflictam, *minor* vocabatur, & operabatur abstentionem a sacramentis, non ab ecclesia & convictu fidelium: quo factum est, ut excommunicationes non serperent in infinitum. Interim excommunicatorum fuga imperata multum incommodi habuit ratione excommunicationum ipso jure & generalium. Unde concilium Basileense¹ declaravit, duplicis generis excommunicatos vitandos esse, eos videlicet, qui nominatim & solemniter excommunicati essent, & quorum excommunicatio tam certa esset, ut

de ea nullo modo dubitari posset. Quod decretum a Martino V. confirmatum pragmatice nostræ² & concordato³ insertum legitur.

1) *sess.* 20. 2) *tit.* 21. 3) *tit.* 33.

V. CONCILIUM Tridentinum novas restrictiones adjecit, agnovitque, excommunicationem, si non sobrie & circumspecte administratur, contemtam noxiamque fieri. Et primum quidem *monitoria ad revelandum* non nisi urgente necessitate & post maturam deliberationem decernenda esse voluit ab episcopo, qui nihil in hac re auctoritati magistratum dare deberet. Deinde præcipit, ne quis episcopus hoc remedio abutatur ad compellendos homines, ut episcopi mandatis obtemperent, si alia ratione, veluti bonorum subtractione, arresto & per brachium sæculare id allequi valeat. Simul tamen magistratibus præcipit, ne episcopum impediunt in excommunicatione, ne eum ad absolutionem cogant, vel jus de causa excommunicationis cognoscendi sibi arrogent.

restrictio-
nes conc.
Trident.

VI. UNIVERSUM autem excommunicationis negotium hodie ita se habet. Primum requiritur sufficiens *caussa in jure expressa*, vel saltem *publicum scandalum*, quia agitur de pœna omnium spiritualium maxima infligenda. Defectus causæ injustam reddit excommunicationem, quæ tamen reverenda est. Qui excommunicationem pronunciat, *jurisdictione* instructus esse debet & præmittere tres *admonitiones*, intervallo bidui singulas pro-

excom-
municatio
vel infligitur
per sententiam,

ponendas². *Sententia* scripto consignanda est, qua nomen personæ & causâ exprimenda³. Nomina postea in ecclesiis recitanda & portis affigenda sunt, ut vulgus norit, quos vitare debeat. Si in ecclesiam veniunt, expellendi sunt; si hoc fieri nequit, cessandum est a divinis & ex ecclesia fugiendum. Hæc observanda sunt ratione excommunicationis *ab homine*.

1) C. 11. q. 3. c. 1.   2) C. 27. q. 4. c. 23.

3) C. 48. de sent. excomm.

vel incur-
ritur ipso
facto.

VII. SED excommunicationes *a lege* ipso facto incurruntur, simulatque peccatum commissum est. Sic simoniacus, sic qui clericum percussit, ex eo facto ab ecclesia abstinere & absolutionem petere debet: quod ex formula proclamationis manifestum. Haberetque reus, quod sibi imputaret, si absolutio differretur, quippe quæ nemini, qui ad officium redit, denegari solet. Sed has nemo observare tenetur, nisi qui eas noverit quarum multæ sine culpa ignorari possunt. Tantus enim est excommunicationum *a lege vel ipso facto* numerus, ut ne quidem solertissimi canonum interpretes cunctas enarrare audeant. In solo sexto decretalium numerantur XXXII.¹ In Clementinis L.² In bulla *in cæna domini* XXI.³ In ceteris pontificum constitutionibus infinitæ; ne quid dicam de constitutionibus synodalibus, mandatis episcoporum & regularium statutis. Sed in antiquis canonibus in decreto & decretalibus vix XXX. reperiuntur, quæ tamen si recte ponderentur, maximam partem non excommunicationem *ipso facto*, sed *ab ho-*

mine convictis infligendam, indignant. Neque est, quod aliter interpretemur verba celebratissimi canonis, *si quis suadente diabolo* ⁴, quo dicitur, eum, qui in clericum vel monachum violentas manus intulerit, *anathematis vinculo subjacere*, si scilicet convictus ac condemnatus fuerit. Interim *glossa* id explicat de excommunicatione ipso facto incurrenda, quæ opinio vulgo regnat.

1) *Gloss. in c. 22. X. de sent. excomm. in 6.*

2) *Gloss. in cl. 1. eod.*

3) NAVARR. *man. c. 27. n. 50.* 4) *C. 17. q. 4. c. 29.*

C A P. X X I.
D E I N T E R D I C T O.

I.

INTERDICTUM est prohibitio in certo loco, veluti civitate, provincia, regno, divina officia vel sacramenta celebrandi, aut certas personas ad ea admittendi, quocumque tendant. Prius *locale*; posterius *personale*; utrumque conjunctum *mixtum* vocari solet. Hæc censura æque ac *excommunicatio generalis* primis sæculis inusitata fuit, si hæreticos aut schismaticos, ab ecclesia secessionem manifesto facientes, exceperis. Nam a ceteris peccatoribus, qui nominatim excommunicati non essent, Christiani non abhorruerunt ¹. In primis hoc sibi commendatum habuere episcopi, ne facile peccatores, qui tanta potentia tantoque numero erant, ut nulla correctio speranda, sed rebellio & manifestum schisma me-

Interdicta, olim incognita.

tuendum esset, ab ecclesia segregarent². Idque ex consilio Augustini³, ubi addit, populum magis *doctrina*, quam *imperio*; *exhortatione*, quam *minis* regendum, & severitate adversus singulos peccatores utendum esse. Laudat caritatem & prudentiam Cypriani, qui a communione cum episcopis, quos avaros, usurarios, alienæ rei usurpatores increpauerat, non abhorruit, carpitque rigorem juvenis episcopi, qui ob delictum domini totam familiam excommunicaverat⁴. Fatetur tamen, magni nominis episcopis interdum aliud placuisse⁵, quale exemplum in Basilio⁶ occurrit, ubi contra plures raptores eorumque familias, & contra oppidum, quo fugerant, fulmen emissum legitur. Sed nullibi legimus, Constantium aut Valentem imperatores, licet hæreticos & catholicorum persecutores, excommunicatos vel ab ecclesia adeunda prohibitos fuisse. Quæ autem adversus Anastasium & Leonem iconoclastam excommunicatio pronuntiata legitur, ad subditos eorum haud porrecta fuit.

1) C.23. q.4. c.19. 2) *ibid* c.32. 3) *ep*.22. al.64.

4) l.3. cont. Parm. & de bapt. cont. Donat. l.4.

5) C.24. q.3. c.1. ex *ep*. ad Auxil.75. 6) *ep*.144.

invalē-
scunt m²
gno ec-
clesiæ
damne,

II. PRIMUM interdictorum usum exeunte sæculo VI. demum deprehendo, quo GREGORIUS Turonensis plura refert exempla episcoporum, qui ob crimina atrocia imperarunt cessationem a divinis, ut ecclesiæ in luctu constituerentur¹. Sed inde a Gregorii VII. temporibus invaluerunt *excommunicationes generales*, & interdicta ob crimen a principe

commiffum. Nam excommunicato imperatore vel alio principe, omnes ejus fautores & affeclæ h. e. omnes fubditi, in obedientia perfeverantes, excommunicabantur, & totum regnum interdicto verberabatur, ut ceteri etiam, ne pœnam criminis ipfi ferre cogerentur, ad rebellionem excitarentur. Similiter epifcopi ob inobedientiam dynaftæ vel magiftratus civitates interdicto perculerunt: quod sæpe factum, quum dynafta vel civitas quemdam excommunicatum expellere detrectaret². Sed experientia docuit, rigorem iftum plus damni, quam utilitatis adferre ecclefiæ. Innocentes loco nocentium plectebantur, quippe divinis officiis & facramentis privati³. Succellu temporis populi callum obducentes defpicabantur facra, quorum nullum supererat exercitium, nulla fignificatio. Gloffa⁴ memorat, quamdam Marchiæ Anconitanæ civitatem tam diuturno interdicto oppreffam, ut homines triginta & quadraginta anhorum, qui miffam nullam celebrari viderant, presbyteris celebrantibus illuderent. Interdum populi, tantæ ignominie impatientes, in feditiones & ad vim publicam accendebantur. Unde *interdictorum* moderamine opus fuit.

1) *hifl. eccl. l. 34. n. 53.*   2) *Pragm. tit. 22.*

3) *C. ult. de fent. excom. in 6.*   4) *in d. c. ult.*

III. QUARE principio baptifmum infantum & morientium pœnitentiam exceptam legimus. Deinde regularibus id indultum novimus, ne interdicto generali & ipfi involuti intelligerentur, quibus in fuis Ecclefiis divina

Ab interdicto qui excipiantur.

officia, sed clausis januis, & sine cantu ac campanæ pulsu, peragere licuit. Nonnumquam conciones pœnitentiales habitæ, confirmatio & viaticum datum, missa minus solemnibus singulis dominicis, sed clausis portis & remotis excommunicatis, celebratæ¹. Denique administratio pœnitentiæ, minus solemnibus Missa, quotidie; solemnibus autem quater vel quinque in anno festis celebrioribus permittebatur².

1) C. 43. X. de sent. excom.

2) C. ult. de sent. excom. in 6. & ibi glossa.

Interdictum
ipso facto
incurritur.

IV. POENA eorum, qui interdictum violant, est excommunicatio. Interdictum autem iisdem solemnibus ac excommunicatio pronuntiatur, scilicet e scripto, expresso nomine & causa inserta, præviisque tribus admonitionibus. His cærimonis non opus habet *cessatio a divinis*, quæ sine iudicis decreto casu contingere potest, veluti si polluitur ecclesia. Sunt constitutiones, quibus interdictum *ipso facto* in certis casibus; sunt, quibus suspensio ratione clericorum stabilitur. Unde hæc distinctio, ut ipso facto vel ab homine, i. e. lege generali vel iudicio particulari incurrantur, tribus hisce censuris, suspensioni, excommunicationi & interdicto communis est.

C A P. X X I I.
D E A B S O L U T I O N I B U S.

I.

A quo pe-
tenda sit

SUPEREST, ut dispiciamus, quibus modis censura tollantur. Eæ igitur, quæ a

judice pronunciatae sunt, non nisi eadem auctoritate, i. e. ab ipso iudice, ejus successore, delegato vel superiore, jurisdictionem habente, relaxari possunt. Quae a lege inflictæ, a iudice ordinario, immo & a presbytero, qui absolutionem sacramentalem administrandi potestate gaudet, remitti possunt: unde fere generalis omnium censurarum absolutio præmitti solet. Sed presbyter ab eis liberare nequit, quæ episcopo vel papæ reservatae sunt. Excommunicatio *minor* per quemcumque presbyterum approbatum tolli potest, & quilibet presbyter, etiamsi approbatus non sit, in articulo mortis, ut omnia peccata, sic omnes censuras remittere potest. Absolutio autem debet esse libera, nec magistratus vi compellere debet presbyterum ad absolutionem: nam qui absolutionem vi extortam impetrat novam excommunicationem incurrit: quod sequioribus temporibus, quibus rigor regnavit, sæpe contigit¹. Quum censuræ correctionis causa infligantur, absolutio petentibus non deneganda est, si morem gerunt, ecclesiæque ac ei, quem offenderunt, satisfecere. Sed novissime satis visum, si jurejurando vel cautione præstita id promitterent.

absolutio
ab his
censuris

1) *Conc. Trid. sess. 25. c. 3.*

II. ALIUD de dispensatione irregularitatis seu de restitutione clerici exauctorati dicendum, quæ jure peti non potest & cujus exempla veterioribus rariora fuere. Sed hodie irregularitates, suspensio ac ceteræ censuræ eodem censu habentur, & ob casuum ponti-

præfer-
tim cle-
ricorum
propriis.

fici reservatorum numerum inmensum auctum absolutiones frequentantur. Distinguendum ergo inter censuras & irregularitates ob peccatum *occultum* & *publicum*, quod scilicet ad forum contentiosum deferri potest. De *occultis*, licet pontifici reservatis, episcopi absolvunt auctoritate concilii Tridentini¹: de *publicis* Romam eundem, aut Roma mandatum ad episcopum vel vicarium generalem arcessendum. Quæ mandata in Dataria simplici signatura expediuntur & ab agentibus in rebus eliciuntur. Eodem modo irregularitatum publicarum dispensationes impetrantur: nam occultas etiam episcopus in foro conscientie remittit, excepto homicidio voluntario. Sed etiamsi clericus Romæ criminis veniam impetrarit, ea tantum *delicti communes* pœnas sufflaminat; nam in *casu privilegiato* nihilominus pœna locum habet, cui remittendæ moribus Francicis rescripto principis opus est.

1) *sess. 24. c. 6.*

absolutio
ad cautelam
quid?

III. QUUM stricto canonum jure excommunicatus infamis sit, nec personam standi in judicio habeat; anceps disputatio fuit, qua ratione absolutionem petere posset. Unde natæ sunt *absolutiones ad cautelam*¹. Qui injuria se excommunicatum contendit, eaque de re in prima aut secunda instantia discussionem suscipere cupit, hanc absolutionem ante omnia petit, quæ *ad cautelam* vocatur, quoniam qui validitatem excommunicationis impugnat, absolutione opus non habet, nisi ad cau-

cau-

cautelam, ne scilicet excommunicationis exceptio ei obmoveri possit. Ex eadem causa receptæ sunt *absolutiones generales* stilo curiæ usitatæ & singulis signaturis & bullis pontificiis insertæ, ad effectum beneficii impetrandi, ne provisio propterea nulla accusetur. Nam si impetrans revera excommunicatus esset, expressa absolutione opus foret. Ceterum absolutio numquam præsumitur, si vel maxime excommunicatio centenaria fuisset, quia est pœna sua natura perpetua, licet ex intentione ecclesiæ temporaria. Qui annum in excommunicatione peragit, de absolutione securus, novo jure tanquam *hæreseos* suspectus in jus vocari potest². Sed hunc rigorem ignorant terræ a fidei quæstoribus liberæ.

1) C. 16. X. de appell. c. 52. X. de sent. excom.

2) Concil. Trid. sess. 25. c. 3.

C A P. X X I I I.
DE APPELLATIONIBUS.

I.

SÆPENUMERO contingere solet, ut sententia in causis cum *civilibus*, tum *criminalibus* sufflaminetur, idque vel per *oppositionem* vel per *adpellationem*. *Oppositio*, licet¹ prohibita, in pluribus diœcesibus viget, & locum habet, ubi vel sententia nullitatis vel processus vitii insimulatur, coram eodém judice interponenda. *Appellatio* autem locum habet, ubi sententia *injusta* esse censetur, spe-

Oppositio.

raturque fore, ut iudex vel doctior vel justior ex ipsis actis aliam sententiam pronuntiet.

1) *Ordin.* 1667.

Appella-
tiones,
olim fere
incogni-
ta,

II. PRIMIS sæculis ut ceteræ ambages, sic adpellationes fere ignorabantur in sacris tribunalibus. Tanta enim episcoporum fuit auctoritas; tanta & tam manifesta in iudicando sinceritas ac justitia, ut Christiani eorum sententiis lubentes acquiescerent. Concilio quidem Nicæno¹ statutum legimus, clericum depositum vel laicum excommunicatum ab episcopo, si id injuria factum existimet, *concilium provinciale* adire posse: sed hoc in causis levioribus factum, vel tribunal quodpiam, concilio provinciali superius, constitutum fuisse, non legimus. Si episcopus concilii sententiam iniquam existimavit, convocati sunt ex vicinis provinciis plures ad concilium episcopi. Interdum episcopi vexati papam implorarunt, quod² permissum. Quidquid hujus in Oriente factum sit, per *occidentem* tamen ex eo tempore appellationes ad curiam Romanam frequentabantur, si Africam exceperis, ubi diserte cautum erat, ne per appellationes lites *trans mare* sererentur, e quibus sinceriori disciplina exitum imminebat. Cujus rei testes sunt CYPRIANUS, qui apud Cornelium papam appellationes accusat³, & epistola concilii Africani, tempore Augustini, ad Cælestinum papam scripta⁴.

1) c. 51. 2) *Concil. Sardic.* c. 3. 7. 3) *ep.* 59.

4) *tom.* 2. *concil.* p. 674. *hist. eccl.* l. 24. n. 6. 11. 35.

per falsas
decreta.

III. Ex quo falsæ decretales receptæ sunt, appellationes majora incrementa cepe-

runt. Iis enim diversæ archiepiscoporum, primatum, patriarcharum instantiæ, quasi inde a sæculo II. usitata, incrustantur, omnibusque Christianis ad papam sine medio adpellare permittitur¹. Quo factum est, ut curia Romana omnes causas, etiam in *prima instantia*, ad se traheret, & in jurisdictione contentiosa, veluti in beneficiorum collatione, ordinarios supplantaret. Factum est, inquam, ut Romæ admitterentur adpellationes ab episcopo vel quovis inferiori iudice, omisso medio. Factum est, ut admitterentur Romæ adpellationes ab *interlocutoriis*, ac tum postea causa principalis, immo sæpe causa primæ instantiæ, evocaretur. S. Bernardus in *epistola* ad Eugenium pontificem hos abusus masculè perstringit, memoratque, connubium quoddam in ipso confirmationis articulo per adpellationem frivolum turbatum fuisse². Idem consistorium cardinalium depingit tamquam tribunal supremum, decisione infinitarum litium occupatum, curiamque Romanam ipsam reis, actoribus, procuratoribus, sollicitatoribus, advocatis oneratam, qui ex toto orbe Christiano eo confluerent. Quumque Metropolitanis & primates pontificis exemplum sequerentur; adpellationibus frivolis & frustratoriis nihil frequentius, nihil magis tritum, nihil magis quotidianum ætas illa vidit. Non solum a sententiis, sed & a regulis processus, ab actibus *extrajudicialibus*, ab interlocutoriis, a correptione episcopi, a superioris admonitione appellare solemne fuit. Admissæ sunt adpellationes *vagæ*, nullo fundamento radica-

les inva-
stæ, ad
augen-
dam pa-
pæ po-
tentiam,

harum ab
usus de-
pingitur,

tæ, appellationes a gravaminibus non illatis solum, sed & inferendis. Eædem appellationes in plures annos extractæ penitus in sententiam omnis generis fraudum & improbissimarum technarum Camarinam degenerarunt. Quod ex toto titulo decretalium de appellationibus manifestum est.

- 1) c. 1. D. 80. c. 1. 2. D. 99. C. 4. q. 3. c. 3. C. 2. q. 6. c. 3. c. 1. D. 17. 2) *de consider.* l. 3. c. 2.

qui ex
parte
emenda-
tur.

IV. HIS vitiis concilia Lateranensia duo sub Alexandro & Innocentio III. ex parte medelam adhibuere, prohibendo, ne in multis casibus particularibus & generatim ab *interlocutoriis*, per definitivam reparabilibus, item a correptionibus ceterisque ad disciplinam pertinentibus monitionibus, veluti episcopi visitantis aut superioris, regulares increpantis, appellaretur¹. Concilium Basileense plus animi ostendit pro veritate, damnatisque evocationibus ad curiam Romanam, constituit², ut in locis quatuor dierum itinere Roma disitis omnes causæ, exceptis majoribus & fedi apostolicæ reservatis, a iudicibus loci tractarentur ac definirentur. Item, ut appellationes semper ad iudicem proxime superiorem, neutiquam autem, omisso medio, ad ejus superiorem, si is vel maxime papa esset, deferrentur. Item, ut appellationes ad pontificem delatæ rescripto committerentur delegato *in partibus* usque ad conclusionem in causa *inclusive*, hæcque omnia sub pœna nullitatis & expensarum. Hoc decretum in pragmaticam nostram³ & in concordatum⁴ relatum,

eoque extensum est, ut causa appellationis in partibus agitetur usque ad tertiam sententiam conformem, & quidem intra biennium decidenda; neque a secunda interlocutoria conformi, nec a tertia definitiva conformi appellare liceat. Quod jus a concilio Tridentino confirmatum est.

1) C. 59. X. de appell. c. 6. eod. 2) sess. 31.

3) tit. 5. de caus. 4) tit. 26. 27. 28. 29. 30.

5) sess. 13. c. 1. sess. 24. c. 20.

V. IN Francia curiarum ecclesiasticarum processus secundæ instantiæ æque ac primæ per omnia similis est processui tribunalium secularium, regiis quippe constitutionibus digestus^r. Apostoli seu libelli dimissorii, qui a iudice a quo impetrandi, in usu esse desierunt, & appellatio instrumento interponitur; supplicatio autem vel Metropolitanæ mandato, quod est instar dimissoriorum, introducitur. Si causa in prima instantia viva voce tractata est, verbalis; si scriptis, appellatio in scriptis est: quo casu appellans acta ad tabularium iudicis ad quem, & appellatus sententiam exhibere tenetur. Quo facto terminus disceptationi præstituitur, quo appellans sua gravamina deducit, & appellatus his respondet. Excusis omnibus meritis causæ, i. e. omnibus, quæ cum in causa principali, tum in causa appellationis scripta & producta sunt, iudex sententiam pronuntiat, qua inferioris iudicis sententia vel infirmatur, vel confirmatur. Ab hac secunda, immo & a tertia, quarta & amplius si tot instantiæ sunt, appellare licet, usque dum tres trium differentium tribunalium sen-

forma appellationum in Francia.

tentiæ conformes latae sint. Quod nostri canonum interpretes ex jure civili² hausisse videntur. Si appellans appellationem introducere, si appellatum citare negligit, post terminum appellationis introducendæ, desertionis inculari; ante terminum autem appellationem, accelerandi causa, introducere potest. Appellanti appellationi expresse vel tacite renuntiare licet, si sententiæ obsequitur, Sed si appellatio introducta est, recedere nequit, nisi per acquiescentiam, de qua iudex pronuntiat, quæve mulctam involvit.

1) *Ord. 1439.* 2) *l. 1. C. ne tertio appell.*

C A P. X X I V.
D E A P P E L L A T I O N E T A M -
Q U A M A B A B U S U .

I.

Appella-
tionum
qualifica-
tarum
species,

DUO sunt appellationum genera, appellatio *simplex*, & *qualificata*, veluti appellatio a iudice incompetente, a denegatis apostolis, a denegata iustitia, ab abusu. In Francia sola appellatio simplex propria penitus est iudicis ecclesiastici, quippe quem solum pronuntiare posse volunt, num in prima instantia recte an secus causa decisa sit. Qualificatæ autem appellationes contra iudices instituuntur, & quidem regis, tamquam canonum protectoris & iustitiæ parentis, nomine & auctoritate.

precipua
tanquam
ab abusu.

II. APPELLATIO tamquam ab abusu est querela de iudice ecclesiastico, tamquam

potestatis suæ limites transgresso, vel aliquid contra jurisdictionem sæcularem, aut generatim adversus libertates ecclesiæ Gallicanæ auso. Hæc adpellatio quum reciproca esse debeat, eadem utilis foret adversus judices sæculares, licet hoc rarissime fieri soleat¹. Hujus processus, qui Franciæ proprius est, vestigia sæculo XIV. ineunte in Durandi, Mimatensis episcopi, querelis de sæcularibus judicibus²; extantiora autem sæculo XV. medio offendimus³. Tum enim hoc adpellationum genus invaluit ad reprimenda ea, quæ contra *pragmaticam*, posteaque contra *concordatum* audent ecclesiastici. Principio hæc adpellatio semper adpellabatur *adpellatio tamquam ab abusu notorio*. Conveniunt enim omnes, abusum supponi notorium, & hoc remedium esse extraordinarium, non nisi urgente necessitate & reipublicæ bono adhibendum: unde regii procuratoris in hac re primæ partes sunt. In praxi tamen ab his regulis declinant, sæpenumero in causis levioribus, cleri querelis & regio jussu posthabitis, hujus generis adpellationes interponentes.

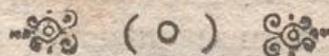
- 1) MARCADE *Concord.* l. 4. c. 19. FEVRET, l. 1. c. 1. 2. 3. 3) *de modo gener. conc.* tit. 70. p. 217.
- 3) *Preuves des lib. Gall.* c. 7. n. 27.

III. MELIUS regulæ frequentes observantur. Hæc adpellatio introducenda est^{ejus praxi.} in curia suprema, plerumque in senatu. Unde, si una diocesis ad duo parlamenta porrigitur, episcopus in utroque senatu officialem alit, ut de adpellationibus tamquam ab abusu quilibet senatus in sua jurisdictione cognoscere

possit. Introduci potest etiam in consilium sanctius, & in consilium principis secretius ab iis, qui ex eo pendent in causarum suarum dijudicatione. Locum autem habet in toto regno, ne quidem terris *obedientia* exceptis. Abusus nullo temporis lapsu præscribitur, si fundatur in incompetencia iudicis ecclesiastici. Appellari ab abusu potest etiam post tres sententias conformes, quia causa ex ordine jurisdictionis ecclesiasticæ eximitur, licet non in totum, sed in tantum. Nam licet totus senatus sit corpus laicum; inter ienatores tamen plures necessario sunt clerici, qui canonum doctrina imbuti & disciplinæ ecclesiasticæ amantes præsumuntur. Formula hæc est, ut appelletur a decreto iudicis & cunctis ejus consequentiis.

appellari
quoque
potest a
decreto
pontificis
tamquam
ab abusu.

IV. SED si de bulla vel rescripto pontificis lis est, reverentiæ causa non a rescripti concessione, sed ejus executione appellandum, ut pars adversa magis, & quæ in iudicio facta sunt, quam pontificis oraculum, impugnari videatur. Quamvis autem appellatio tamquam ab abusu Franciæ propria sit; ceteræ tamen respublicæ interdum media huic æquipollentia adversus attentata pontificis adhibuerunt. Veneti his acerrime resistunt; Hispani sæpe bullas supprimunt; Germani concordata sua violari non patiuntur. Habet enim unaquæque respublica consuetudines, libertates & privilegia singularia.

C A P. XXV.
DE LIBERTATIBUS ECCLESIAE
GALLICANAE.

I.

S ED omnium gentium christianarum Fran-
ci, veteris libertatis ecclesiasticæ tenacif-
mi custodes & propugnatores, innovationibus,
a canonum doctoribus transalpinis, præsertim
inde a schismate Avenionensi introductis, acer-
rime resisterunt. Liberalium artium studium
a Caroli M. temporibus per nongentos & quod
excurrit annos perpetuo in Francia conserva-
tum; cana monarchiæ antiquitas; regum no-
strorum, qui omnes fuere Catholici, pietas
& cum annis aucta potentia, majus nobis ad
tuendam libertatem subsidium, quam ceteris
nationibus, quæ his prærogativis gloriari ne-
queunt, attulere.

Unde
Francis
plures
quam
aliis, li-
bertates.

II. OMNES autem libertates nostræ
his duobus veluti cardinibus vertuntur: I. quod
potestatem a Christo ecclesiæ concessam mere
spiritualem, nec ullo modo directo sive per
obliquum ad res hujus sæculi trahendam con-
stat. II quod plenitudo potestatis, quæ penes
pontificem tamquam caput ecclesiæ est, est
præscripto canonum ab universa ecclesia re-
ceptorum exercenda, ipseque pontifex judicio
concilii universalis, in casibus a concilio Con-
stantiensi¹ expressis, obnoxius est. Has pro-
positiones clerus Francicus Parisiis an. 1682.
congregatus solemniter agnovit, tamquam

harum
duo veluti
cardines;

veterem ecclesiæ Gallicanæ doctrinam. Ex iis autem quot conclusiones elicueris, tot libertatis nostræ momenta habebis.

1) sess. 4. & 5.

1. eccle-
siæ pote-
statem ef-
se mere
spiritua-
lem.

quæ inde
conclu-
siones?

III. QUUM Christus ecclesiæ suæ potestatem dedit, ea unice res spirituales respicit, uniceque refertur ad salutem æternam. Ergo ad sæcularia negotia detorqueri non debet, ipso domino reclamante & proclamante: *Regnum meum non est de hoc saculo*¹. *Reddite Cesari, quæ sunt Cesaris, & DEO, quæ sunt DEI*². Itaque *omnis persona vivens potestatibus supereminens subdita esto. Non est enim potestas, nisi a Deo; quæ autem sunt potestates, a Deo ordinatæ sunt. Igitur qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*³. Ex quibus Pauli verbis sequentes conclusiones pronò alveo fluunt. Rex potestatem suam sæcularem habet a solo Deo: de juribus suis solos illos audit, quos ipse iudices instituit: de administratione regni nemo jure postulare potest, ut rationem reddat⁴. Et licet potestati clavium subjectus sit, qua peccator; ea tamen non minuitur potestas ejus, qua regis. Nos detestamur doctrinam sequiorum Theologorum, qui potestatem clavium per obliquum ad res sæculi detorquentes, principem excommunicatum e solio deturbari, subditos fidei sacramento solvi, regnaque aliis donari posse crediderunt⁵. Contra credimus, hanc doctrinam sacræ scripturæ & exemplo veterum christianorum adversari, qui sine repugnantia principibus hæreticis, infidelibus, tyrannis, morem gesserunt, licet factis validi ad sui defensionem⁶. Denique hanc doctrinam reipublicæ tranquillitatem subver-

eleemofynarum petere, nec a clero mutui vel alio titulo exigere permittitur, nisi rege iubente & consentiente clero¹. Bonorum immobilium alienationes Ecclesiasticis Papa permittere nequit, nisi legibus regni conformes sint². Multo minus audiretur, si alienationem imperaret, invitis clericis. Nam bona Deo consecrata non desinunt esse temporalia, quæ ut conserventur publice interest. Similiter personæ Deo consecratæ non exuunt naturam hominum, non civium, regi & potestati sæculari in temporalibus subditorum, licet insignia a principe habeant privilegia: quorum abusu nimiaque extensione majestas impeteretur. Inde ecclesiastici, qui regi a sacris vel consiliis sunt, privilegio clericali tantum ratione functionum sacrarum a regis jurisdictione exempti censentur³. Inde clerus sine venia regis conventus agitare nequit⁴. Inde nullus episcopus, etiam a pontifice vocatus, sine venia iter e regno suscipere potest⁵. Nam & episcopi nostri ob eminentem dignitatem & maximos reddituum proventus magnum in republica momentum trahunt; & papa, qua magnæ Italiæ partis dominus, est princeps extraneus, cujus consilia a salute Franciæ quam longissime abesse possunt. Inde denique nemo extraneus vel beneficium possidere, vel monasterium regere potest⁶. Tot conclusiones e priore propositione de ecclesiæ potestate ad sæcularia non extendenda derivare libuit.

1) *ibid.* c. 22. 25. 2) c. 40. 3) c. 27.

4) c. 11. 5) c. 19. 6) c. 30.

s. pote.

VI. ALTERA propositio de potestate

Papæ, canonum decretis circumscripta, niti-
 tur auctoritate Christi & D. Petri. Ille, *Reges,*
 inquit, *nationum dominantur iis, & qui pote-*
statem habent in eas, benefici vocantur. Vos au-
*tem non sic*¹. Hic ad pastores: *Pascite gregem*
DEI, non ut dominantes clero, sed exemplum
*facti gregi ex animo*². Quibus docemur, re-
 gnum clericale non esse imperium despoticum,
 cui stet pro lege voluntas pontificis; sed re-
 gnum caritatis, in quo potentia rationi viam
 sternit, quoad inferiores officium faciunt, re-
 condita, sed ebulliens emicansque super omnia,
 ut errantes refractariosque compellat ad offi-
 cium. *Vitiis,* inquit Gregorius³, *dominan-*
*dum, non hominibus*⁴.

statem
pontificia
in factis
non esse
absolu-
tam;

sed ad ca-
nones ad-
strictam.

1) *Luc. XXII. 25.* 1) *1. Petr. V. 3.* 3) *Pastoral.*
part. 2. c. 6. l. 1. ep. 24. l. 2. ep. 37. 4) *Preuv. c. 12.*

VII. NOS igitur Franci pro jure ca-
 nonico non omnes promiscue canones, sed eos,
 qui a tota ecclesia recepti, vel in conciliis Fran-
 cicis conditi sunt, veteresque ecclesiæ Gallica-
 næ consuetudines agnoscimus. Agnoscimus ita-
 que totum corpus canonum ecclesiæ Romanæ
 a Carolo M. reportatum, post longa oblivione
 sepultum. Agnoscimus canones a Gratiano col-
 lectos, quantum per se valent, quum nullam
 eis auctoritatem compilatoris conciliare possit
 industria. Agnoscimus decretales non solum
 quinque librorum; sed & plures in sexto & in
 Clementinis, quæ nec libertatibus nostris, nec
 regiis edictis, nec consuetudinibus regni ad-
 versantur; quo ipso saltem dimidiam earum
 partem expungimus. Recentiores constitutio-
 nes multo minus auctoritatis inter nos habent¹.
 Ratione conciliorum œcumenicorum distin-

qui cano-
nes in
Francia
recepti

guendæ sunt res *fidei & disciplinares*. Qui illis *fidem* suam non addicit, hæreticus est. *Disciplina* autem æque ubique recepta non est. Omni tempore singulis ecclesiis veterum consuetudinum conservatio permessa fuit. Quare nemini mirum, nos concilium Tridentinum legitimum ac œcumenicum agnoscere; disciplinam tamen spernere: quamquam, ut dicam quod res est, cleri plura acta exstant, quibus eam expetiillè constat.

1) *Preuv. c. 14.*

qui non ? VIII. QUAMOBREM recentioribus pontificum constitutionibus inde a CCC. annis emissis nos ultra id, quod usu recepimus, obligari non credimus. Inde cancellariæ Romanæ regulæ, præter tres vel quatuor, in Francia exstant. Inde bullæ pontificiæ, si ordinarias, quibus provisiones continentur, excipias, in Francia neque publicantur, neque executioni dantur, nisi a rege imperatæ & in senatu examinatæ^r. Inde nec censuris bullæ *in cœna domini*, quam papa quotannis die Viridium fulminat; nec congregationis S. officii, h. e. inquisitionis Romanæ decretis; nec congregationis, quæ indicem librorum prohibitorum adornat; nec ceterarum congregationum, quas papæ abhinc C. annis consilii causa cum in spiritualibus, tum in secularibus instituerunt, auctoritatibus movemur: quas veluti gravium doctorum consultationes reveremur; non ut iudicum sententias reformidamus. Inde dispensationes contra jus divinum & naturale, contra decreta canonum, qui dispensationes prohibent, contra consuetudines & statuta ecclesiarum particularium a sede apostolica confirmata, nullas

admittimus. Inde non ferimus, ut papa, instantiarum ordine turbato, appellationes, omisso medio, admittat; causas a prima instantia evocet; partes Romam citet ad proseguendas lites Romam devolutas. Equidem in collatione beneficiorum maxime novo juri collum supposuimus, indulsumque papae praeventionem aliaque concordato inserta: quorum tamen plura oblivioni tradimus, veluti reservata, quae concilio Tridentino dispuncta sunt, aliasque innovationes eodem concilio abolitas, procul habemus, ipsamque collationem pluribus conditionibus, quae alibi ignorantur, restrinximus. Non enim ferimus, ut papa extraneis in Francia vel beneficium conferat, vel adsignet pensionem, quod in Hispania invitis regni legibus audet. Non potest sine regis clerique consensu augere taxas beneficiorum, nec in beneficiis minoribus bullas nobis obtrudere, simplicibus signaturis, quae minus sumtuosae sunt, imperiendis².

1) *Præuv. c. 10.* 2) *ibid.*

IX. EN summam libertatum nostrarum ad duas illas propositiones reductarum, de potestate ecclesiastica mere spirituali & ad normam canonum exercenda. Inde tamen nequam inferendum, nullas inter nos vigere consuetudines, veteris sanctitatis disciplinae adversas: quas ipso hoc compendio non celavimus. Earum quaedam, consensu ecclesiae & regio jussu receptae, instar habere possunt privilegiorum: ceterae inter vitia numerandae, quae per temporum injuriam expurgari non potuere. Interim tamen certum est, Franciam inter tot novissimorum saeculorum procellas disciplinae

nec tamen
Francia
prorsus
est libera.

ecclesiasticae robora fidelius ceteris regnis omnibus conservasse.

DE REBUS CLERI GALLICANI
COMMENTARIUS.

I.

Cleri
olim im-
munitas

PRINCIPES Christiani, diversas ecclesiae immunitates indulgentes, fundos non liberarunt antiquis obligationibus, quibus subiecti erant. Terras ecclesiae, aequae ac ceteras, tributa pendisse, agnoscit Ambrosius¹. Reges nostri Carolingici constituerunt, ut quaelibet ecclesia *unum mansum* omni onere ac tributo liberum possideret; de ceteris autem dynastis debita penderet². Post vana in ecclesiam irrepsit persuasio, terras ecclesiasticas plane liberarum volentium³, ne deterioris conditionis essent, quam terrae sacerdotum Aegypti tempore Josephi⁴. Concilio Lateranensi an. 1179. Alexander III. sub poena excommunicationis consulibus & civitatum rectoribus praecepit, ne qua clericos ad onera publica adstringerent; permisit tamen episcopis & clericis urgente necessitate vel insigni utilitate suadente sponte reipublicae succurrere⁵. Idem concilio Lateranensi an. 1215. decrevit Innocentius III. adjecitque, ne voluntarium quidem subsidium a clero, inconsulto pontifice, offerri posse⁶.

1) C. 11. q. 1. c. 27. 28. C. 23. q. 8. c. 21.

2) Conc. Vornat. c. 50. 23.

3) C. 3. q. 8. c. sancitum 25. 4) Gen. XLVII. 26.

5) C. 4. X. de immun. eccl. 6) C. 7. eod.

minuitur
imperatis
decimis,

II. EXPEDITIONES autem cruciatae praediis ecclesiasticis insignia onera conciliarunt. Quum Philippus Augustus cum Richardo

do